

Oblici neformalnog učenja u Arheološkom muzeju u Zagrebu

Stunković, Zrinka

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:515812>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International](#)/[Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER MUZEOLOGIJA I UPRAVLJANJE BAŠTINOM
Ak. god. 2020./2021.

Zrinka Stunković

**Oblici neformalnog učenja
u Arheološkom muzeju u Zagrebu**

Diplomski rad

Mentor: dr.sc. Željka Miklošević, doc.

Zagreb, svibanj 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Muzejska pedagogija	2
2.1. Zadaće muzejskog pedagoga.....	4
3. Muzej kao mjesto za učenje.....	6
4. Oblici učenja.....	9
4.1. Formalno učenje.....	10
4.2. Neformalno učenje.....	11
4.3. Informalno učenje	12
5. Neformalno učenje u muzeju.....	14
5.1. Stručna vodstva	15
5.2. Muzejske radionice	15
5.3. Stručni i znanstveni skupovi, predavanja i seminari.....	17
6. Arheološki muzej u Zagrebu.....	18
6.1. Obrazovna djelatnost Arheološkog muzeja u Zagrebu	20
7. Neformalno učenje u Arheološkom muzeju u Zagrebu.....	20
7.1. Oblici neformalnog učenja tijekom 2015. godine.....	21
7.2. Oblici neformalnog učenja tijekom 2016. godine.....	26
7.3. Oblici neformalnog učenja tijekom 2017. godine.....	31
7.4. Oblici neformalnog učenja tijekom 2018. godine.....	37
7.5. Oblici neformalnog učenja tijekom 2019. godine.....	42
8. Analiza oblika neformalnog učenja u Arheološkom muzeju u Zagrebu	48
8.1. Stručna vodstva	49

8.2. Muzejske radionice	50
8.3. Stručni i znanstveni skupovi, predavanja i seminari.....	54
8.4. Ostali oblici neformalnog učenja u Arheološkom muzeju u Zagrebu	55
9. Problematika ciljane publike.....	56
10. Zaključak.....	59
11. Literatura.....	62
Popis tablica	66
Popis grafikona	67
Sažetak	68
Summary	69

1. Uvod

Tema ovog diplomskog rada su oblici neformalnog učenja koji su se provodili u Arheološkom muzeju u Zagrebu od 2015. do 2019. god. Rad se sastoji od dva dijela; u prvom je dijelu opisan teorijski okvir muzejske edukacije općenito, dok se drugi dio rada odnosi na pregled neformalnih oblika učenja provedenih u Arheološkom muzeju u Zagrebu. Cilj rada je bio analizirati oblike neformalnog učenja u Arheološkom muzeju u Zagrebu te iznijeti pregled dobrih i loših muzejskih praksi vezanih uz navedene oblike učenja.

Nakon uvoda, u radu slijedi prvo poglavlje, pod naslovom „Muzejska pedagogija“, u kojem je iznesen kratki pregled razvoja muzejske pedagogije i problematika oko termina *muzejska pedagogija* naspram termina *muzejska edukacija*. U potpoglavlju „Zadaće muzejskog pedagoga“ opisana je uloga muzejskog pedagoga u današnjim muzejima te kvalifikacije potrebne za njegovo zvanje.

U drugom poglavlju, „Muzej kao mjesto za učenje“, definiran je proces učenja te su navedene osobitosti muzeja kao mjesta na kojem se ono događa.

U sljedećem su poglavlju, pod nazivom „Oblici učenja“, definirana tri osnovna oblika učenja – formalno, neformalno i informalno te su izneseni njihovi primjeri, kako unutar samog muzejskog konteksta, tako i općenito.

Četvrto je poglavlje, koje nosi naziv „Neformalno učenje u muzeju“, u cijelosti posvećeno, kako mu ime kaže, neformalnom učenju u muzejima, a potpoglavlja su posvećena njegovim oblicima – stručnim vodstvima, radionicama te predavanjima u (gotovo) svim oblicima.

Drugi dio rada započinje kratkim pregledom povijesti Arheološkog muzeja u Zagrebu, razvojem njegovih zbirki te kratkim opisom odjela koji danas djeluju u sklopu Muzeja. U potpoglavlju je opisana obrazovna djelatnost koju Muzej provodi te oblike učenja koje potiče.

U sljedećem poglavlju, pod nazivom „Neformalno učenje u Arheološkom muzeju u Zagrebu“, izneseni su oblici neformalnog učenja koje Muzej omogućava svojim posjetiteljima te je opisana literatura iz koje su navedeni podatci dobiveni, s opaskom da se trebaju uzeti s rezervom.

Pet potpoglavlja ove cjeline odnose se na oblike neformalnog učenja za svaku pojedinu godinu koja je u ovom radu analizirana (od 2015. do 2019. god.). Svako je godini

posvećeno jedno potpoglavlje u kojem su izneseni svi oblici neformalnog učenja te, ondje gdje su podatci dostupni, njihova količina te broj posjetitelja koji je na njima sudjelovao.

Prva tri potpoglavlja osmog poglavlja posvećena su trima oblicima neformalnog učenja u muzejima – stručnim vodstvima, muzejskim radionicama te znanstvenim i stručnim skupovima, predavanjima i seminarima, a četvrto se potpoglavlje odnosi na manifestacije na kojima se izvodi kombinacija ovih triju oblika neformalnog učenja. U ovim se potpoglavljima raspravlja o dobrim i lošim praksama Muzeja vezanima uz navedene oblike neformalnog učenja te su iznesene i preporuke kako poboljšati praksu.

Posljednje se poglavlje u ovom radu odnosi na problematiku određivanja ciljane publike, koja mnogim muzejima zadaje probleme, pa tako i Arheološkom muzeju u Zagrebu. Ovdje je obrazložena važnost preciznog definiranja željene ciljane skupine, na primjerima oblika neformalnog učenja koji se provode u Arheološkom muzeju u Zagrebu.

Iza glavnog dijela rada slijedi zaključak, popis korištene literature, popis tablica i grafikona.

2. Muzejska pedagogija

Obrazovni potencijal muzeja prepoznat je još od njegovih samih početaka.¹ Kako tvrdi Mila Škarić, bivša muzejska pedagoginja Arheološkog muzeja u Zagrebu, „svaki muzej je sam po sebi obrazovna institucija, jer, prema Heinu, od trenutka kada je muzej preuzeo odgovornost izlaganja povijesnih predmeta, ujedno je preuzeo i njegovu obrazovnu ulogu“.²

Ta se ideja o edukativnom aspektu muzeja javila rođenjem modernog, javnog muzeja tijekom perioda prosvjetiteljstva u 18. st. te je ostala naglašena i tijekom 19. st.³ Među prvima se za službeno priznavanje obrazovne uloge muzeja zalagao George Brown Goode (1851.-1896.), kustos u *Smithsonian Institution*-u.⁴ On je još u drugoj polovici 19. st. naglašavao da

¹ Hein, G. E. *Learning in the Museum*, London, New York 1998: Routledge, str. 3. Dalje u tekstu: Hein 1998.

² Škarić, M. „Muzejska pedagogija u službi raznovrsnih inteligencija“, u: Margetić, M. (ur.), *Zbornik radova. Relacije i korelacije, 8. skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, 25.-27.3.2015., Muzej grada Splita*. Zagreb 2017: Hrvatsko muzejsko društvo, str. 15. Dalje u tekstu: Škarić 2017.

³ Hein, G. E. „John Dewey and Museum Education“, u: *Curator: The Museum Journal*, vol. 47, br. 4, 2004, str. 423. Dalje u tekstu: Hein 2004.

⁴ Hein, G. E. „Museum Education“, u: S. Macdonald (ur.), *A Companion to Museum Studies*, Malden, Oxford 2006: Blackwell Publishing, str. 343. Dalje u tekstu: Hein 2006.

je muzej društvena institucija te da kao takav treba doprinositi javnom obrazovanju.⁵ Na konferenciji muzealaca u SAD-u 1929. god. belgijski je egiptolog Jean Capart naglasio je da muzeji ne smiju služiti isključivo u znanstvene i istraživačke svrhe, nego od njih koristi treba imati široka publika te da bi muzeji trebali biti i centri za odgajanje i rekreaciju.⁶ Već je onda na takav način bio uređen Kraljevski muzej za umjetnost i povijest u Bruxellesu, gdje su se za nastavno-odgojni rad osposobljavali muzejski stručnjaci.⁷ Mogli su studirati povijest umjetnosti, povijest ili arheologiju, a uz stručno osposobljavanje bili su obrazovani i na polju psihologije i pedagogije.⁸

Međutim, ta obrazovna muzejska funkcija na značaju dobiva tek u 20. st., u vrijeme kada se formiraju i druge društvene znanosti⁹ te je tada postala službeno priznatom funkcijom muzeja.¹⁰

Prva definicija muzeja potječe iz 1946. god., kada je osnovan ICOM, Međunarodni savjet za muzeje.¹¹ U njoj stoji da muzej čine „javne zbirke umjetničkog, tehničkog, znanstvenog, povijesnog ili arheološkog materijala, uključujući zoološke i botaničke vrtove, ali isključujući knjižnice, osim ako sadržavaju prostorije sa stalnim postavom.“¹² Vrijedno je istaknuti da ta prva definicija muzeja ne naglašava edukativni karakter muzeja, štoviše, niti ga ne spominje.¹³ U najnovijoj ICOM-ovoj definiciji muzeja iz 2007. god. stoji: „Muzej je neprofitna, trajna ustanova u službi društva i njegova razvitka, otvorena za javnost, koja nabavlja, zaštićuje, istražuje, komunicira i izlaže u svrhu proučavanja, edukacije i uživanja materijalno i nematerijalno svjedočenje o ljudima i njihovom okruženju.“¹⁴ U njoj je naglašen obrazovni aspekt muzeja, pa nam ona može poslužiti kao svjedočanstvo potpunog prihvaćanja ove izuzetno važne zadaće muzeja.

⁵ *ibid.*; Džinkić, O., Milutinović, J. „Učenje u muzeju u svjetlu konstruktivističke teorijske osnove“, u: J. Milutinović (ur.), *Zbornik Odseka za pedagogiju, Elektronski časopis*, Novi Sad 2016: Filozofski fakultet, str. 95. Dalje u tekstu: Džinkić, Milutinović 2016.

⁶ Žnidar, V. „Zadaci i oblici suradnje muzeja i škola“, u: *Muzeologija*, br. 15, 1972, str. 9. Dalje u tekstu: Žnidar 1972.

⁷ *ibid.*

⁸ *ibid.*

⁹ Džinkić, Milutinović 2016, 95.

¹⁰ Hein 2006, 340.

¹¹ Muzejski dokumentacijski centar. Newsletter-10-9-2019, <https://mdc.hr/hr/mdc/publikacije/newsletter/newsletter-10-9-2019/>, 9.11.2020.

¹² *ibid.*

¹³ Hein 2006, 342.

¹⁴ Muzejski dokumentacijski centar. Newsletter-10-9-2019, <https://mdc.hr/hr/mdc/publikacije/newsletter/newsletter-10-9-2019/>, 9.11.2020.

Muzejska je edukacija istovremeno i pedagoška i muzeološka disciplina¹⁵ koja podrazumijeva „kompleksnu problematiku široke tematike aktivnog odnosa muzeja prema posjetiocima i prema korisnicima od aktivnog djelovanja muzeja u suradnji sa školama, od školske nastave u muzejima, od širokog kruga masovnih posjetilaca muzejske ekspozicije, muzejskih tematskih izložaba, od odnosa prema stručnim i naučnim radnicima koji koriste muzeje za naučno-istraživački rad – do aktivne uloge muzeja kao odgojno-obrazovnog faktora i faktora kulturnog života sredine u kojoj muzej djeluje.“¹⁶

U novije vrijeme postoji određena rasprava oko uporabe samog termina „muzejska pedagogija“. Problem leži u riječi „pedagogija“, koja se kod nas neopravdano veže isključivo uz djecu i škole, a na jednaki se način i muzejska pedagogija često svodi na odnos sa djecom školske dobi.¹⁷ Mnogi smatraju da bi puno primjereniji termin od „muzejske pedagogije“ bio „muzejska edukacija“.¹⁸ Autor ovog rada pretpostavlja da je razlog tome micanje naglaska s rada s djecom čime bi bilo mnogo jasnije da se muzeji bave edukacijom svih dobnih skupina posjetitelja. Na kraju, baština, odnosno muzejski predmet, pripada svim dobnim skupinama, svim klasama i svim rasama, stoga se niti edukacija ne može ograničiti samo na jednu od ovih skupina.¹⁹ Ni na svjetskoj ni na europskoj razini ne postoji usklađenost u nazivu ove discipline, pa se tako ona u anglofonim zemljama naziva *museum education*, a na njemačkom govornom području *museumspädagogik*.²⁰ U hrvatskom je jeziku ustaljen termin „muzejska pedagogija“ jer se pedagogija kao znanstvena disciplina razvijala pod utjecajem pretežno srednjoeuropske tradicije te ona u muzejskom kontekstu uključuje i andragogiju,²¹ tj. izobrazbu i učenje odraslih.²²

2.1. Zadaće muzejskog pedagoga

Osoba koja se u muzeju bavi edukacijom naziva se muzejskim pedagogom. Suvremeno shvaćanje njegove zadaće jest posredovanje između sadržaja kojeg muzej nudi i

¹⁵ Detling, D. „Promišljanja o muzejskoj pedagogiji i prilog istoj,“ u: *Osječki zbornik*, vol. 30, br. xx, 2011, str. 340. Dalje u tekstu: Detling 2011.

¹⁶ Bauer, A. „Muzejska pedagogija“, u: *Muzeologija*, br. 17, 1975, str. 106. Dalje u tekstu: Bauer 1975.

¹⁷ Detling 2011, 337.

¹⁸ Primjerice, Sekcija za muzejsku pedagogiju i kulturnu akciju svake godine povodom Međunarodnog dana muzeja provodi edukativnu akciju pod nazivom „Edukativna muzejska akcija“, Hrvatsko muzejsko društvo | Objava 15. ožujka 2015., <http://hrmud.hr/objava-15-ozujka-2015/>, 7.5.2021.

¹⁹ Cukrov, T. „Novo lice muzeja u budućnosti – korak u novo tisućljeće“, u: *Informatika museologica*, vol. 28, br. 1-4, 1997, str. 10. Dalje u tekstu: Cukrov 1997.

²⁰ Jelavić, Ž. „Muzej kao mjesto učenja i uloga muzejske edukacije“, u: *Puriteka. E-knjiga dana povijesti umjetnosti u Rijeci*, br. 3., 2014, str. 9. Dalje u tekstu: Jelavić 2014.

²¹ *ibid.*

²² andragogija | Hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=2579>, 23.2.2020.

posjetitelja te prilagođavanje poruka koje muzej šalje različitim ciljanim skupinama.²³ Među temeljne zadatke muzejskog pedagoga ubrajaju se osmišljavanje, realizacija i organizacija edukativnih programa, stalnog postava, povremenih izložbi i drugih događanja te sudjelovanje u realizaciji svih muzejskih programa, a prilikom toga je bitna suradnja s kustosima i ostalim muzejskim službama.²⁴

ICOM-ov Komitet za edukaciju i kulturnu akciju (CECA) je na međunarodnom simpoziju u Parizu 1964. god. donio preporuku o zapošljavanju kustosa pedagoga u svim većim muzejima ili organiziranju nastavnog centra koji bi bio zadužen za mentorstva u vezi izložbi i kontakata s muzejskom publikom.²⁵ S druge strane, naš je poznati muzeolog Antun Bauer, utemeljitelj Muzejskog dokumentacijskog centra,²⁶ naglašavao da funkciju posrednika između muzeja, muzejskog izložka i muzejske publike treba obnašati isključivo muzejski pedagog, a ne kustos ili kustos pedagog.²⁷ On je naglašavao i razliku između muzejskog kustosa i muzejskog pedagoga.²⁸ Muzejski je kustos usmjeren na muzejske zbirke i unutarnji rad muzeja, a muzejski je pedagog sumjeren na korisnike muzeja i na njegovo javno djelovanje.²⁹

U današnje vrijeme problem u muzejskoj pedagogiji predstavlja nepostojanje formalnog obrazovanja za osobe koje bi obnašale tu funkciju.³⁰ U hrvatski je zakon zvanje muzejskog pedagoga uvedeno 1998. god., ali on ne propisuje koje struke muzejski pedagog treba biti, jedini uvjet je da ima diplomu fakulteta.³¹ Prije toga, tu su funkciju uglavnom obnašali kustosi.³² U našim muzejima posao muzejskog pedagoga najčešće obavljaju osobe koje imaju temeljno obrazovanje discipline muzeja u kojem su zaposleni (arheologija,

²³ Jelavić, Ž. „Etnografski muzej – mjesto učenja o kulturi“, u: *Ka novoj stalnoj postavci etnografskog muzeja*, Beograd 2016: Etnografski muzej, str. 98. Dalje u tekstu: Jelavić 2016.

²⁴ Detling 2011, 336.

²⁵ *ibid.*, 338.

²⁶ Muzejski dokumentacijski centar. Iz povijesti MDC-a, <https://mdc.hr/hr/mdc/o-nama/povijest/iz-povijesti-mdc-a/>, 10.11.2020.

²⁷ Bauer 1975, 110; prema *Pravilniku o stručnim muzejskim zvanjima i drugim zvanjima u muzejskoj djelatnosti te uvjetima i načinu njihova stjecanja* (NN 104/2019), koji je na snagu stupio 30. listopada 2019. god., dotadašnje zvanje višeg muzejskog pedagoga prevodi se u zvanje višeg kustosa pedagoga, što ne treba miješati sa zvanjem kustosa pedagoga kojeg Bauer spominje. Njegov se kustos pedagog vjerojatno odnosi na zvanje kustosa koji obavlja i pedagošku djelatnost, iako nije prošao obrazovanje za nju.

²⁸ Majanović, N. „Dr. Bauer i... muzejska pedagogija“, u: *Muzeologija*, br. 31, 1994, str. 32. Dalje u tekstu: Majanović 1994.

²⁹ *ibid.*

³⁰ Detling 2011, 330.

³¹ Jelavić 2014, 9. Danas je muzejski pedagog više zvanje u muzejima (*Pravilnik o stručnim muzejskim zvanjima i drugim zvanjima u muzejskoj djelatnosti te uvjetima i načinu njihova stjecanja*), https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2019_10_104_2089.html, 15.11.2020.

³² Jelavić 2014, 9.

povijest umjetnosti, etnologija, itd.).³³ Muzejski pedagog mora biti profesionalac te mora posjedovati stručno znanje,³⁴ kao što treba poznavati i psihologiju, sociologiju i moderne metode učenja.³⁵

Posao muzejskog pedagoga često se svodi na držanje stručnih vodstava te osmišljavanje i vođenje radionica i igraonica, ali je njegov posao daleko složeniji i opsežniji.³⁶ Štoviše, navedene poslove u većini slučajeva vode studenti,³⁷ dok ih muzejski pedagozi osmišljavaju. Oni se bave i organizacijom i vođenjem drugih aktivnosti u muzeju, npr. seminara, predavanja i koncerata, te vode evidenciju i statistiku posjetitelja.³⁸ Vrlo važan posao muzejskog pedagoga jest i suradnja s kustosom i dizajnerom u stvaranju izložbe,³⁹ jer je upravo pedagog taj koji edukativnu poruku izložbe treba prilagoditi ciljanoj publici. Nadalje, muzejski pedagog organizira i vodi programe koji se odvijaju izvan muzeja, npr. u knjižnicama, školama ili bolnicama, te educira volontere i organizira njihov rad.⁴⁰

3. Muzej kao mjesto za učenje

Kako bismo mogli razumjeti učenje u muzejskom okruženju, prvo je potrebno definirati proces učenja. Ono je temelj svih edukativnih procesa te se određuje kao „aktivnost kojom pojedinac postiže relativno trajnu promjenu svog ponašanja i/ili razmišljanja“,⁴¹ što podrazumijeva dobivanje informacija, stjecanje iskustva i razvoj vještina.⁴² Učenje je i aktivni odnos između pojedinca koji uči i okoline u kojoj uči, a to posebno u prilog ide muzejima.⁴³ U njima je taj odnos osobito naglašen jer posjetitelj ima priliku na aktivan način učiti na muzejskim predmetima.⁴⁴

³³ *ibid.*

³⁴ Kristić, V. „Muzejske radionice i razvoj višestrukih inteligencija“, u: *Muzeologija*, br. 54, 2017, str. 36. Dalje u tekstu: Kristić 2017.

³⁵ Cukrov 1997, 6.

³⁶ Detling 2011, 336.

³⁷ Cukrov 1997, 11.

³⁸ Detling 2011, 336.

³⁹ Jelavić 2014, 9.

⁴⁰ *ibid.*, 10.

⁴¹ Detling 2011, 338.

⁴² Hooper-Greenhill, E. *Museums and their visitors*, London, New York 1994: Routledge, str. 144. Dalje u tekstu: Hooper-Greenhill 1994.

⁴³ Hein 1998, 6.

⁴⁴ *ibid.*

Kako bi došlo do učenja, nove je informacije, iskustva i vještine nužno povezati s već poznatima, a to znači da proces učenja kreće od onoga što već znamo.⁴⁵ Zbog toga se osnovnim dijelom učenja smatra prethodno znanje.⁴⁶ Učenje započinje aktivnim opažanjem, zatim nove informacije kroz povezivanje s već poznatima organiziramo tako da nam imaju smisla, što rezultira pamćenjem novih informacija.⁴⁷ Učenje je dugotrajni, kumulativni proces,⁴⁸ što znači da se neprestano događa i nadograđuje. Ono je najbolje i najučinkovitije u okolini koja omogućuje fizičku angažiranost, s pomno odabranim aktivnostima, jer je uronjenost u iskustvo prirodni način učenja koje se tada odvija potpuno nesvjesno.⁴⁹ U idealnoj se situaciji te aktivnosti podudaraju i s interesima i sa sposobnostima osoba koje uče.⁵⁰

Muzeji su čuvari baštine te su kao takvi među najznačajnijim izvorima znanja, a time i izvrsna mjesta za učenje.⁵¹ Oni pružaju informacije o baštini i kulturnom naslijeđu određene zajednice pa su stoga, osim za učenje o samim muzejskim predmetima, važni i za razvoj kvalitetnih međuljudskih odnosa i uključivanja pojedinaca i grupa u društveni život zajednice.⁵² Muzeji su tijekom prošlog stoljeća nadišli svoj imidž statičnih institucija čija je uloga prikupljanje i čuvanje predmeta te su postali aktivna okolina koja svojim posjetiteljima nudi i mogućnost obrazovanja, pa su tako središnje mjesto u muzejima od predmeta preuzeli posjetitelji.⁵³ Muzeji svojim posjetiteljima služe na način da ih podupiru u njihovoj potrazi za znanjem i razumijevanjem, ali bez nametanja stavova.⁵⁴ Međutim, muzeji ne bi trebali služiti potrebama tzv. „šire javnosti“, nego se trebaju usredotočiti na pojedinca i na to kako on sam odlučuje o čemu želi učiti.⁵⁵ Naglasak je na pojedincu, jer muzeji počinju shvaćati da njihovi

⁴⁵ Hooper-Greenhill 1994, 144.

⁴⁶ Hooper-Greenhill, E. *Museums and Education. Purpose, Pedagogy, Performance*, London, New York 2007: Routledge, str. 42. Dalje u tekstu: Hooper-Greenhill 2007.

⁴⁷ Dierking, L. D. „Contemporary Theories of Learning“, u: G. Durbin (ur.), *Developing Museum Exhibitions for Lifelong Learning*, London 1996: The Stationery Office, str. 26. Dalje u tekstu: Dierking 1996; J. Milutinović, „Učenje u muzeju“, u: *Povijest u nastavi, god. VIII (2010.), br. 2 (16)*, 2010, Zagreb: Društvo za hrvatsku povjesnicu, str. 221. Dalje u tekstu: Milutinović 2010.

⁴⁸ Falk, J. H., Dierking, L. D. *Learning from Museums. Visitor Experiences and the Making of Meaning*, Walnut Creek 2000: AltaMira Press, str. 12. Dalje u tekstu: Falk, Dierking 2000.

⁴⁹ Hooper-Greenhill 2007, 171.

⁵⁰ *ibid.*

⁵¹ Džinkić, Milutinović 2016, 94.

⁵² *ibid.*, 95.

⁵³ Chang, E. „Interactive Experiences and Contextual Learning in Museums“, u: *Studies in Art Education, Vol. 47, No. 2*, 2006, str. 170. Dalje u tekstu: Chang 2006.

⁵⁴ Falk, J. H., Dierking, L. D., Adams, M. „Living in a Learning Society: Museums and Free-choice Learning“, u: S. Macdonald (ur.), *A Companion to Museum Studies*, Malden, Oxford 2006: Blackwell Publishing Ltd., str. 336. Dalje u tekstu: Falk, Dierking, Adams 2006.

⁵⁵ *ibid.*

posjetitelji nisu pasivna, homogena masa ljudi, poznata pod nazivom „šira javnost“, nego su to individue sa svojim vlastitim željama, interesima i motivacijama.⁵⁶ Glavna karakteristika ove „aktivne publike“ jest ta što ona sama stvara značenja, na svoj način.⁵⁷

Dok se muzejska edukacija odnosi na oblikovanje edukativnih programa, učenje u muzeju odnosi se na konkretno znanje koje posjetitelj usvoji, a ukupno muzejsko iskustvo posjetitelja odnosi se na njegove osjećaje i reakcije tijekom i nakon posjeta.⁵⁸ Iako nisu sva iskustva edukativna, sva muzejska iskustva uvijek imaju edukacijski potencijal, bez obzira jesu li muzejski pedagozi taj potencijal planirali ili ne.⁵⁹ Edukativna iskustva nisu ona koja su samo „hands-on“, nego su i „minds-on“, što znači da su organizirana na taj način da se nešto iz njih nauči, a ne da samo da je njima moguće manualno upravljati ili biti u fizičkoj interakciji s ciljem da zabave.⁶⁰ U literaturi se često navodi da muzejsko iskustvo koje vodi k učenju obuhvaća sljedećih šest faktora: radoznalost (posjetitelj treba biti iznenađen i zaintrigiran); pouzdanost (treba se osjećati kompetentno); izazov (treba uvidjeti da nešto treba promijeniti); kontrola (treba osjećati kontrolu i samoodređenje); igra (treba se osjećati ugodno i zaigrano); komunikacija (treba biti angažiran u interakciji s drugima).⁶¹ U današnjem vremenu najveće i najvažnije iskustvo koje pojedinac može imati je ono koje podupire i potiče njegove interese i radoznalost, i to tijekom cijelog života.⁶² Kako bi muzeji kod posjetitelja potaknuli radoznalost i želju za istraživanjem, a samim time i učenje, monolog trebaju zamijeniti dijalogom.⁶³ To se odnosi kako na dijalog između posjetitelja, tako i na dijalog između posjetitelja i predmeta.⁶⁴

Okolnosti za učenje se u muzeju očigledno razlikuju od onih u formalnim obrazovnim ustanovama.⁶⁵ U muzeje posjetitelji dolaze svojom voljom, jer to žele, uče svojim tempom, a ishodi učenja najčešće nisu unaprijed određeni.⁶⁶ U muzeju posjetitelji pod utjecajem svojih

⁵⁶ Hooper-Greenhill, E. *The Educational Role of the Museum*, London, New York 2004: Routledge, str. 67. Dalje u tekstu: Hooper-Greenhill 2004.

⁵⁷ *ibid.*

⁵⁸ Gorman, A. K. „Museum Education Assessment: Designing a Framework“, u: P. Villeneuve (ur.), *From periphery to center: art museum education in the 21st century*. Reston, Va 2007: National Art Education Association, str. 208. Dalje u tekstu: Gorman 2007.

⁵⁹ Hein 1998, 14.

⁶⁰ *ibid.*, 2.

⁶¹ *ibid.*, 152; Milutinović 2010, 226.

⁶² Falk, Dierking, Adams 2006, 336.

⁶³ Džinkić, Milutinović 2016, 96.

⁶⁴ *ibid.*

⁶⁵ Milutinović 2010, 221.

⁶⁶ *ibid.*

interesa i zanimanja imaju mogućnost zadovoljiti svoju radoznalost.⁶⁷ Kod učenja u muzeju fokus nije na produktu učenja, tj. na onome što će posjetitelj zapamtiti, nego na samom procesu učenja,⁶⁸ odnosno stvaranju iskustva.

Polazna točka za učenje u muzeju svakako je sam muzejski predmet i upravo je to ono što muzej razlikuje od drugih obrazovnih institucija, jer je on ujedno i izvor i nositelj informacija.⁶⁹ Muzej drugačijim čini i samo okruženje, koje je motivacijski mnogo poticajnije od ostalih mjesta na kojima se odvijaju edukacijske aktivnosti.⁷⁰ Razlog tome je što posjetitelj u muzeju ima mogućnost učiti putem manipulacije stvarnim predmetima, čime se stvara autentično iskustvo.⁷¹

Nije jednostavno razumjeti učenje u muzejima, djelomično jer je vrijeme koje posjetitelji provode u njima relativno kratko, najčešće se događa u grupama i nije redovito, pa je muzejsko iskustvo često fragmentirano i teško ga je analizirati.⁷² Za učenje u muzeju se može reći da se odvija kroz „ozbiljno igranje“ (eng. „*serious play*“), odnosno posjetitelji su aktivni sudionici u procesu učenja, radije nego pasivni konzumenti koji samo pamte činjenice.⁷³ „Ozbiljno igranje“ je ideja koja se pojavila u postmodernoj pedagogiji i važna je za objašnjenje učenja djece i odraslih u muzeju, a podrazumijeva to da muzejski posjetitelji uživaju u aktivnom otkrivanju značenja.⁷⁴

4. Oblici učenja

Kako poznata izreka kaže, *čovjek uči dok je živ*. To je povezano s konceptom cjeloživotnog učenja, što znači da pojedinac nastavlja učiti i nakon što završi s formalnim obrazovanjem. Cjeloživotno se učenje, osim na formalan način, provodi i na neformalan i informalan način.⁷⁵ Termine „formalno“, „neformalno“ i „informalno“ učenje preuzela je i muzejska struka sa željom da se naglasi razlika između aktivnosti koje se odvijaju u formalnim obrazovnim institucijama od obrazovnih aktivnosti koje se odvijaju u muzejima.⁷⁶

⁶⁷ Džinkić, Milutinović 2016, 95.

⁶⁸ Milutinović 2010, 221.

⁶⁹ Detling 2011, 339.

⁷⁰ *ibid.*

⁷¹ Milutinović 2010, 221.

⁷² Hooper-Greenhill 2007, 33.

⁷³ *ibid.*, 187-188.

⁷⁴ *ibid.*

⁷⁵ Milutinović 2010, 218.

⁷⁶ *ibid.*

Ta se tri oblika učenja ne smatraju alternativnim, nego komplementarnim oblicima učenja unutar istog sustava⁷⁷ te zajedno tvore spomenuti koncept cjeloživotnog učenja.⁷⁸ Muzeji predstavljaju sastavni dio obrazovnog sustava te kao takvi imaju važnu ulogu da nadopune i obogate učenje koje se odvija u formalnim okvirima.⁷⁹ Navedeni oblici učenja koriste se za opisivanje okruženja u kojemu se uči, a ne za razlike u kvaliteti učenja.⁸⁰

Bez obzira na oblik u kojem se provode, za sve se edukativne aktivnosti u muzeju može reći da su od velike vrijednosti.⁸¹ Odraslina je učenje u muzejima vrlo važno zbog stjecanja novih iskustava, formiranja identiteta, razvijanja sposobnosti apstraktnog mišljenja te boljeg razumijevanja svijeta u kojem živimo,⁸² a muzeji to svojim posjetiteljima omogućuju raznim programima koji potiču neformalno i informalno učenje. Granica između ova dva oblika učenja ponekad nije tako lako određiva, pa je za njihovo razlikovanje najvažnija svjesna odluka pojedinca o sudjelovanju u učenju.⁸³

4.1. Formalno učenje

Formalno učenje je oblik učenja koji se odvija u ustanovama formalnog obrazovanja. Formalno obrazovanje je najistaknutiji način provođenja obrazovanja.⁸⁴ To je institucionalizirani obrazovni sustav,⁸⁵ što znači da se odvija u nekoj obrazovnoj ustanovi.⁸⁶ Ovaj je obrazovni sustav hijerarhijski strukturiran te pokriva osnovno, srednje i visoko obrazovanje.⁸⁷ Ono ima strogo određeni vremenski period tijekom kojeg se odvija i tijekom kojeg se prati napredak u učenju.⁸⁸ On također ima strogo određene ciljeve i ishode učenja koji se oslanjaju na unaprijed određeni plan i program.⁸⁹ Sudjelovanje u ovakvom obliku obrazovanja najčešće je obavezno, a u manje slučajeva dobrovoljno.⁹⁰ Formalno se

⁷⁷ *ibid.*

⁷⁸ Kuka, E. „Koncept neformalnog obrazovanja“, u: *Život i škola*, vol. LVIII, br. 27, 2012, str. 198. Dalje u tekstu: Kuka 2012.

⁷⁹ Džinkić, Milutinović 2016, 95.

⁸⁰ Milutinović 2010, 219.

⁸¹ Cukrov 1997, 10.

⁸² Dudzinska-Przesmitzki, D., Grenier, R. „Nonformal and Informal Adult Learning in Museums“, u: *Journal of Museum Education*, 33:1, 2018, str. 9-11. Dalje u tekstu: Dudzinska-Przesmitzki, Grenier 2008.

⁸³ Jelavić 2016, 101.

⁸⁴ Milutinović 2010, 2018.

⁸⁵ *ibid.*

⁸⁶ Loewen, B. *Informalno i neformalno učenje – analiza i perspektive: esej za raspravu januar/siječanj 2011. godine*, GIZ 11, 2001. Dalje u tekstu: Loewen 2011.

⁸⁷ Milutinović 2010, 218.

⁸⁸ Loewen 2011, 5.

⁸⁹ *ibid.*

⁹⁰ Milutinović 2010, 219.

obrazovanje provodi u grupama, a učenje je uvijek namjerno i svjesno.⁹¹ Ishodi učenja se neprestano ispituju i na kraju obrazovanja vode do svjedodžbe,⁹² formalnog dokumenta koji potvrđuje da je osoba prošla kroz formalno obrazovanje i koja omogućava napredovanje u hijerarhijskom sustavu formalnog obrazovanja.⁹³ Osobe koje podučavaju unutar formalnog obrazovnog sustava moraju i same zadovoljavati određene formalne kriterije, odnosno moraju i same biti formalno obrazovane.⁹⁴

U muzejima se formalno učenje povezuje sa školama, koje su ustanove formalnog obrazovanja. One u sklopu svoje nastave, tj. kao dio svog nastavnog plana i programa, u muzeju mogu organizirati izvanučioničku nastavu.⁹⁵ Ona podrazumijeva i neformalne i informalne oblike učenja u muzeju, ali se odvija u sklopu formalnog školskog obrazovanja. To su posjeti izložbama, najčešće sa stručnim vodstvom, sudjelovanje na muzejskim radionicama ili na predavanjima u organizaciji muzeja.⁹⁶

4.2. Neformalno učenje

Neformalno se učenje, za razliku od formalnog, ne provodi u ustanovama formalnog obrazovanja, a najčešće se odvija tijekom slobodnog vremena.⁹⁷ Ono se definira kao „namjerno i organizirano obrazovanje, učenje i osposobljavanje za rad, društvenu aktivnost i privatni život“⁹⁸ i predstavlja sve rasprostranjeniji način za stjecanje raznih znanja i vještina.⁹⁹ Ono nastoji svim svojim sudionicima omogućiti sudjelovanje u programima koji im tijekom formalnog obrazovanja nisu (bili) dostupni.¹⁰⁰

Odvija se u grupama, a tempo i struktura učenja mogu se među različitim programima neformalnog obrazovanja znatno razlikovati.¹⁰¹ Za neformalno obrazovanje karakteristično je da osoba koja uči to čini svjesno i dobrovoljno, s namjerom da nešto nauči.¹⁰² Po završetku programa neformalnog obrazovanja najčešće se ne dobiva potvrda o njegovu završetku, a ako se i dobije, ona nema status formalne svjedodžbe kakva se dobije po završetku programa

⁹¹ Loewen 2011, 5, 12.

⁹² *ibid.*, 12.

⁹³ *ibid.*, 6.

⁹⁴ *ibid.*, 6, 12, 61.

⁹⁵ Milutinović 2010, 338.

⁹⁶ *ibid.*

⁹⁷ Jelavić 2014, 8; Simel, S. „Neformalno obrazovanje odraslih kao model obrazovanja“, u: *Andragoški glasnik*, vol. 15, br. 1, 2011, str. 47-48. Dalje u tekstu: Simel 2011.

⁹⁸ Simel 2011, 47.

⁹⁹ Kuka 2012, 198.

¹⁰⁰ *ibid.*, 201.

¹⁰¹ Loewen 2011, 12, 62.

¹⁰² Jelavić 2014, 8; Kuka 2012, 198.

formalnog obrazovanja.¹⁰³ Međutim, neformalno obrazovanje ima unaprijed razrađenu strukturu i definirane ciljeve i ishode učenja.¹⁰⁴ Oni moraju biti prilagođeni ciljanoj publici, ali trebaju biti i fleksibilni kako bi se mogli prilagoditi i ostalim sudionicima.¹⁰⁵ Ne postoje formalni uvjeti koje osoba koja podučava u programu neformalnog obrazovanja treba ispuniti, ali je itekako poželjno da ima barem osnovno znanje iz područja pedagogije (i andragogije), jer i kvaliteta samog programa ovisi o njegovu provoditelju.¹⁰⁶

Glavna prednost neformalnog obrazovanja jest njegova fleksibilnost i individualnost,¹⁰⁷ koje se očituju u dobrovoljnom sudjelovanju osoba u aktivnostima koje ih uistinu zanimaju. U neformalnom obrazovanju osoba koja uči ima određenu kontrolu nad ciljevima učenja, ali ne i nad načinom na koji se ti ciljevi ostvaruju.¹⁰⁸ Među ciljeve neformalnog učenja ubraja se i stjecanje različitih znanja i vještina te razvoj stavova i osobnih vrijednosti.¹⁰⁹

4.3. Informalno učenje

U muzejskom se okruženju prvenstveno odvija informalno učenje.¹¹⁰ U tome i leži jedinstvena i osobita priroda učenja u muzeju,¹¹¹ gdje posjetitelji imaju mogućnost učiti dobrovoljno, samousmjerenom, vlastitim tempom, zbog vlastitih interesa i radoznalosti.¹¹² Osoba koja uči na informalan način najčešće nije svjesna da uči, a kvaliteta učenja ovisi o njezinu angažmanu.¹¹³ Informalno je učenje vrlo individualno i ovisi o svakoj osobi pojedinačno.¹¹⁴ Ono nije organizirano i nema strukturu ni unaprijed definirane obrazovne ciljeve.¹¹⁵ Pri informalnom učenju fokus je na samom procesu učenja, a ne na njegovom produktu,¹¹⁶ odn. na naučenim informacijama.

¹⁰³ Simel 2011, 48.

¹⁰⁴ Jelavić 2016, 101; Simel 2011, 48; Kuka 2012, 198.

¹⁰⁵ Simel 2011, 48; Kuka 2012, 200.

¹⁰⁶ Simel 2011, 48.

¹⁰⁷ Loewen 2011, 37; Dudzinska-Przesmitzki, Grenier 2008, 11; Taylor, E. W., Neill, A. C. „Museum Education: A Nonformal Education Perspective“, u: *The Journal of Museum Education*, Vol. 33, No. 1, 2008, str. 24. Dalje u tekstu: Taylor, Neill 2008.

¹⁰⁸ Taylor, Neill 2008, 24.

¹⁰⁹ Kuka 2012, 198-199.

¹¹⁰ Detling 2011, 338.

¹¹¹ Falk, Dierking 2000, XII.

¹¹² Detling 2011, 338.

¹¹³ Jelavić 2014, 8; Jelavić 2016, 100.

¹¹⁴ Loewen 2011, 7.

¹¹⁵ Jelavić 2014, 8; Jelavić 2016, 100; Milutinović 2010, 219.

¹¹⁶ Milutinović 2010, 220.

Informalno se učenje odvija u svakodnevnom životu¹¹⁷ i ono je doživotan proces kojim svaka osoba stječe znanja i vještine iz raznih područja koja su neophodna za život, ali ono ne može služiti kao zamjena za formalno i neformalno obrazovanje.¹¹⁸ Informalno se učenje može odvijati na raznim mjestima i u raznim okruženjima, ali najčešće se ne radi o primarno obrazovnim ustanovama.¹¹⁹ To su npr. radno mjesto, krug obitelji ili mjesta na kojima se provodi slobodno vrijeme.¹²⁰

Informalno učenje u muzeju u anglofonim se zemljama još naziva i *free-choice learning*, tj. učenje po slobodnom izboru¹²¹ ili spontano učenje,¹²² upravo zbog naglaska na to da je učenje dobrovoljno, vođeno vlastitim interesima te se odvija tempom posjetitelja onda kada, gdje i kako on želi.¹²³ Međutim, neki autori prave razliku između ova dva pojma. Tako John Falk i Lynn Dierking učenjem po slobodnom izboru smatraju ono učenje koje se odvija dobrovoljno, slobodnim izborom i tempom posjetitelja (kakvo je učenje u muzeju), dok termin „informalno učenje“ koriste za opis lokacije na kojoj se ono odvija, a ne za opis karakteristika samog učenja te ga koriste kao termin suprotan terminu „formalnog učenja“.¹²⁴ Svoj stav obrazlažu činjenicom da na učenje uvelike utječe fizički kontekst, koji je prilično različit u muzeju i u nekoj obrazovnoj ustanovi.¹²⁵

U muzeju se informalno učenje odnosi na svaku muzejsku aktivnost tijekom koje posjetitelji uče, a da ta aktivnost nije organizirana od strane muzeja,¹²⁶ odn. ne postoji nametnuti plan i program učenja, nego učenje ovisi o samom posjetitelju i njegovom angažmanu.¹²⁷ Najbolji primjer informalnog učenja u muzeju jesu muzejske izložbe.¹²⁸ Na njima posjetitelji imaju slobodu izbora izložbe ili postava kojeg će gledati, kao i samih izložaka; mogu se slobodno kretati po izložbenom prostoru; mogu, ali i ne moraju čitati izložbene i predmetne legende; sami biraju koliko će vremena provesti u izložbenom prostoru; mogu komunicirati s drugim posjetiteljima, ali i ne moraju; ciljevi i ishodi učenja nakon posjete izložbi nisu definirani, pa je naglasak na samom procesu obilaska izložbe.

¹¹⁷ Loewen 2011, 6-7, 12, 61.

¹¹⁸ Milutinović 2010, 218.

¹¹⁹ *ibid.*, 219.

¹²⁰ Loewen 2011, 6.

¹²¹ Milutinović 2010, 220.

¹²² Detling 2011, 338.

¹²³ Falk, Dierking 2000, XII.

¹²⁴ *ibid.*; Milutinović 2010, 220.

¹²⁵ Falk, Dierking 2000, XII; Milutinović 2010, 219-220.

¹²⁶ Dudzinska-Przemitzki, Grenier 2008, 10-11.

¹²⁷ *ibid.*, 15-16.

¹²⁸ Detling 2011, 338.

5. Neformalno učenje u muzeju

Muzeji su mjesta na kojima se većinom odvija neformalno učenje te je ono motivirano znatiželjnom posjetitelja.¹²⁹ Posebnost muzeja kao mjesta za neformalno učenje leži u tome što se u njima posjetitelji susreću sa stvarnim predmetima pa imaju priliku iskusiti i eksperimentalnu prirodu učenja,¹³⁰ a time muzeji doprinose kvalitetnijem učenju i obrazovanju općenito.¹³¹

Neformalno učenje muzejskim pedagozima može predstavljati i određene izazove.¹³² S obzirom da posjetitelji na takve programe dolaze potpuno dobrovoljno, to znači da su oni najčešće vrlo heterogena skupina (npr. po dobi ili po završenom stupnju formalnog obrazovanja).¹³³ Iz tog je razloga vrlo važno da muzejski pedagozi posjeduju određena znanja i vještine kako bi svoj program neformalnog učenja mogli prilagoditi svim sudionicima. Naravno, to nije moguće postići unutar jednog programa, stoga je također važno da muzejski pedagozi odrede ciljanu publiku svakog pojedinog programa, kako bi znali kome se prvenstveno obraćaju i kome je program prilagođen.

Tri su osnovna razloga zbog kojih se neformalno učenje u muzeju uvelike razlikuje od ostalih mjesta neformalnog učenja.¹³⁴ Prvi od njih je učenje *in situ*, odn. na licu mjesta.¹³⁵ Uporaba autentičnih muzejskih predmeta svakako pojačava iskustvo učenja.¹³⁶ Drugi razlog je taj što je sudjelovanje u programima neformalnog učenja u potpunosti dobrovoljno, što znači ne samo da sudionik može sudjelovati ako želi, nego i da može otići s programa kada god to poželi.¹³⁷ Sudioniku to daje osjećaj kontrole nad situacijom, što ujedno pojačava i njegovo zadovoljstvo samim programom.¹³⁸ Posljednji je razlog kratko trajanje programa neformalnog učenja u muzejima, koje uglavnom traje po nekoliko sati, dok neki drugi programi neformalnog obrazovanja (npr. razni tečajevi), traju nešto dulje.¹³⁹

¹²⁹ Brajčić, M., Kovačević, S., Kušćević, D. „Learning at the Museum“, u: *Croatian Journal of Education*, Vol. 15, Sp. Ed.: No. 2, 2013, str. 171, 173. Dalje u tekstu: Brajčić, Kovačević, Kušćević 2013.

¹³⁰ *ibid.*

¹³¹ *ibid.*, 178.

¹³² Taylor, Neill 2008, 25.

¹³³ *ibid.*

¹³⁴ *ibid.*, 27.

¹³⁵ *ibid.*

¹³⁶ *ibid.*

¹³⁷ *ibid.*, 28.

¹³⁸ *ibid.*

¹³⁹ *ibid.*

Od oblika neformalnog učenja, u muzeju se najčešće provode stručna vodstva i razne radionice, a osim njih održavaju se i stručni skupovi, predavanja i seminari.¹⁴⁰

5.1. Stručna vodstva

Stručna su vodstva oblik neformalne edukacije koji je karakterističan za muzeje, a ujedno je i najučestaliji oblik edukacije u muzeju.¹⁴¹ Pripadaju neformalnoj sferi učenja jer je sudjelovanje na njima dobrovoljno i nije obavezno; sudionici su svjesni da će vjerojatno naučiti nešto novo; vodstva su planirane aktivnosti, ali su i fleksibilne te se mogu prilagoditi situaciji; po završetku vodstva se ne ispituje novostečeno znanje te se na kraju ne dobiva potvrda o sudjelovanju. Stručno muzejsko vodstvo je „oblik interpretacije i specifičan oblik verbalne komunikacije“,¹⁴² kojim se uspostavlja ili omogućuje uspostavljanje odnosa između muzeja i njegovih posjetitelja.¹⁴³ Svrha stručnih muzejskih vodstava je objašnjavanje interpretacije muzejskih predmeta kako bi se posjetiteljima što više približila muzejska građa. Za provođenje stručnih vodstava zaduženi su za to obučeni muzejski vodiči, a to su muzejski pedagozi, kustosi, ili, često, studenti.¹⁴⁴

Tijekom stručnog vodstva sudionici se upoznaju sa određenom muzejskom zbirkom ili izložbom. Vodstva najčešće nisu interaktivna iskustva, nego su posjetitelji samo pasivni slušači. Dakako, dijalog između posjetitelja i stručnog vodiča itekako je dobrodošao, ali stručna vodstva najčešće ne dopuštaju druge oblike interaktivnosti.

Prilikom organiziranja i izvođenja stručnih vodstava vrlo je važno pristup prilagoditi sudionicima, kako bi bio „u skladu s interesom, iskustvom i spoznajnim mogućnostima posjetitelja“, ali i okolnostima posjeta.¹⁴⁵ Stoga je, kao i za sve druge obrazovne aktivnosti u muzeju, i za stručna vodstva potrebno odrediti ciljnu publiku te joj pristupiti na odgovarajući način.

5.2. Muzejske radionice

Radionice su poseban oblik muzejske edukacije koje nude neformalni oblik učenja. One često započinju stručnim vodstvom po zbirci muzeja koja je relevantna za temu same

¹⁴⁰ Kuka 2012, 199.

¹⁴¹ Detling 2011, 263.

¹⁴² *ibid.*, 264.

¹⁴³ Miklošević, Ž. *Muzejska izložba i stvaranje značenja*, Zagreb 2015: Muzejski dokumentacijski centar. Dalje u tekstu: Miklošević 2015.

¹⁴⁴ Detling 2011, 264.

¹⁴⁵ *ibid.*

radionice. Na radionicama sudionici stječu praktično znanje koje se najčešće odnosi na izradu nečega, ali i teorijsko znanje koje se tiče tematike radionice. Muzejske radionice pripadaju sferi neformalnog učenja jer je prisustvovanje na njima neobavezno i dobrovoljno; sudionici su svjesni da će ondje nešto naučiti; radionica ima svoj plan i program, ali je on fleksibilan; na kraju programa radionice nema (formalnog) ispitivanja i vrednovanja novostečenog znanja; najčešće se na kraju ne dobiva potvrda o pohađanju radionice, a ako se i dobije, ona nema formalno značenje.

Ono što muzejsku radionicu, kao i muzej općenito, razlikuje od ostalih mjesta na kojima se odvija neformalno učenje, jest prisustvo stvarnih, odn. autentičnih predmeta. Oni kod sudionika radionice bude interes te ih tako potiču na razmišljanje i poboljšavaju im koncentraciju i kreativnost.¹⁴⁶ To je ujedno i glavni zadatak muzejskog predmeta, koji je mnogo važniji od samog prijenosa informacija.¹⁴⁷ Po svojoj su prirodi muzejske radionice vrlo personalizirani događaji na kojima sudionici informacije i aktivnosti interpretiraju na vlastiti način, koji je relevantan za njih same, te tako sami stvaraju svoja iskustva.¹⁴⁸

Muzejske radionice mogu biti temeljene na samostalnom radu, radu u parovima i na grupnom radu.¹⁴⁹ Prilikom osmišljavanja i organiziranja muzejske radionice iznimno je bitno voditi računa o dostupnom prostoru i potrebnoj opremi,¹⁵⁰ kako bi se radionica uopće mogla provesti. Voditelj radionice, koji je najčešće muzejski pedagog, je osoba koja je odgovorna za organizaciju i provođenje radionice.¹⁵¹ On je odgovoran za upoznavanje sudionika sa strukturom i ciljevima radionice, podjelu zadataka i određivanje vremena trajanja obavljanja pojedinih zadataka.¹⁵² Obrazovni potencijal radionice, a time i muzeja, iskorišten je jedino ako je radionica dobro organizirana i provedena, a sudionici spremni i motivirani za rad.¹⁵³ Stoga je važan način na koji se radionica započinje i način na koji se sudionici upoznaju sa zadacima, jer o tome ovisi njihova motivacija za obavljanje zadataka.¹⁵⁴ Ako ne postoji motivacija za rad, neće doći do učenja.¹⁵⁵ Vrlo važna uloga muzejske radionice je upravo ta

¹⁴⁶ Kristić, V. *Muzejske radionice i razvoj višestrukih inteligencija. Diplomski rad*, Zagreb 2015: Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, str. 15. Dalje u tekstu: Kristić 2015.

¹⁴⁷ *ibid.*

¹⁴⁸ Hooper-Greenhill 2007, 178.

¹⁴⁹ Kristić 2015, 17.

¹⁵⁰ *ibid.*

¹⁵¹ *ibid.*, 19.

¹⁵² *ibid.*

¹⁵³ *ibid.*

¹⁵⁴ *ibid.*

¹⁵⁵ Hooper-Greenhill 2007, 176.

da stimulira znatiželju posjetitelja.¹⁵⁶ Osim što su tijekom dobro organizirane i provedene radionice sudionici motivirani za rad, također je važno da se osjećaju uzbuđeno, opuštano i samopouzđano, a ni pod kojim okolnostima se ne bi trebali osjećati ugroženo,¹⁵⁷ stoga je važno izbjegavati kritiziranje sudionika.¹⁵⁸ Važno je i uspostaviti odnos između voditelja radionice i sudionika radionice.¹⁵⁹ Bilo bi dobro kada njihov odnos ne bi bio hijerarhijski i autoritaran, nego bi sudionici radionice voditelja trebali doživljavati kao sebi ravnopravnog.¹⁶⁰ To uvelike pomaže pri stvaranju odgovarajuće atmosfere za provedbu radionice.

Razlozi pohađanja radionice su stjecanje novog znanja, želja za istraživanjem, širenje vlastitih vidika i stjecanje novih vlastitih iskustava.¹⁶¹

5.3. Stručni i znanstveni skupovi, predavanja i seminari

Još jedan oblik neformalnog učenja u muzeju predstavljaju stručni i znanstveni skupovi, predavanja i seminari. Njihov organizator može, ali ne mora, biti sam muzej. Najčešće se radi o suorganizaciji muzeja i neke druge znanstvene ili obrazovne ustanove. Stručni skupovi, predavanja i seminari pripadaju sferi neformalnog obrazovanja jer je sudjelovanje na njima (najčešće) dobrovoljno, postoji plan i struktura izlaganja, slušači su svjesni da uče, na završetku skupa ili pojedinog predavanja ne ispituje se novostečeno znanje.

Prisutnost na stručnim skupovima, predavanjima i seminarima ponekad može biti i obavezna. U tom je slučaju najčešće riječ o studentima kojima je stručni skup ili predavanje vezano uz nastavu na fakultetu (što se povezuje s izvanučioničkom nastavom i pripada sferi formalnog obrazovanja) te stručnjacima iz područja matičnog djelovanja muzeja, kojima sudjelovanje na predavanjima, seminarima i stručnim skupovima, bilo kao predavač ili kao slušač, može biti dio posla ili dodatnog obrazovanja.

¹⁵⁶ *ibid.*

¹⁵⁷ *ibid.*, 173.

¹⁵⁸ Kristić 2015, 18.

¹⁵⁹ *ibid.*, 17.

¹⁶⁰ *ibid.*

¹⁶¹ *ibid.*, 20.

6. Arheološki muzej u Zagrebu

Arheološki muzej u Zagrebu je tijekom posljednja dva stoljeća bio „središnja [...] znanstvena i kulturna ustanova koja čuva i promiče hrvatsku narodnu baštinu“.¹⁶² U početku je djelovao u sklopu Narodnog muzeja, najstarije muzejske ustanove u Zagrebu.¹⁶³ Narodni je muzej prva hrvatska nacionalna muzejska institucija, a s radom je započeo 1846. god.¹⁶⁴ Dvadeset godina kasnije, 1866. god. Nacionalni se muzej dijeli na prirodoslovni i arheološki odjel.¹⁶⁵ Na čelu muzeja bio je ravnatelj, odn. čuvar, kojeg se ponekad naziva i kustosom, a svaki je odjel imao i vlastito stručno osoblje.¹⁶⁶

Zakonom iz 1866. god. određeno je da se ravnatelj i stručno osoblje zapošljavaju preko natječaja, a bez natječaja iznimno se mogu zaposliti renomirani prirodoslovci ili arheolozi.¹⁶⁷ Svi kandidati moraju dokazati znanje hrvatskog jezika te prirodoslovne ili arheološke struke.¹⁶⁸ Novim muzejskim zakonom iz 1878. god. Narodni se muzej dijeli na tri upravno i financijski neovisna odjela: zoološki, mineraloški i arheološki te je time nestala ideja o jedinstvenom Narodnom muzeju.¹⁶⁹ Sljedeći zakon na snagu je stupio 1918. god. te je njime određeno da se Narodni muzej dijeli na četiri međusobno neovisna odjela: zoološki, mineraloško-petrografski, geološko-paleontološki i arheološko-historički odjel.¹⁷⁰ Ovaj posljednji dijeli se na tri odsjeka: odsjek za klasičnu arheologiju, odsjek za numizmatiku i odsjek za hrvatsku i jugoslavensku historiju.¹⁷¹ Za Arheološki je muzej važna naredba bana Hrvatske i Slavonije iz 1920. god. kojom se iz arheološko-historičkog odjela izdvaja prehistorijski odjel, a ravnateljem mu je postao arheolog Viktor Hoffiler.¹⁷²

Narodni muzej s radom prestaje 1940. god., kada Arheološki muzej u Zagrebu, kao i ostali odjeli Narodnog muzeja, počinje djelovati kao samostalna muzejska institucija¹⁷³ te se ime Arheološkog muzeja mijenja u Hrvatski državni arheološki muzej.¹⁷⁴ Nakon završetka

¹⁶² Solter, A. *Arheološki muzej u Zagrebu – život od 19. do 21. stoljeća*, Zagreb 2016: Arheološki muzej u Zagrebu, str. 13. Dalje u tekstu: Solter 2016.

¹⁶³ *ibid.*; O Muzeju | Arheološki muzej u Zagrebu, <https://www.amz.hr/hr/muzej/o-muzeju/>, 19.1.2021.

¹⁶⁴ O Muzeju | Arheološki muzej u Zagrebu, <https://www.amz.hr/hr/muzej/o-muzeju/>, 19.1.2021.

¹⁶⁵ *ibid.*

¹⁶⁶ Solter 2016, 41.

¹⁶⁷ *ibid.*

¹⁶⁸ *ibid.*

¹⁶⁹ *ibid.*, 49.

¹⁷⁰ *ibid.*, 139.

¹⁷¹ *ibid.*

¹⁷² *ibid.*

¹⁷³ *ibid.*, 175; O Muzeju | Arheološki muzej u Zagrebu, <https://www.amz.hr/hr/muzej/o-muzeju/>, 19.1.2021.

¹⁷⁴ Solter 2016, 175.

Drugog svjetskog rata Arheološki se muzej seli na današnju lokaciju, u palaču Vranyczany-Hafner na adresi Zrinjevac 19,¹⁷⁵ a ime mu od tada i službeno glasi Arheološki muzej.¹⁷⁶

Navodi se da je Narodni muzej početkom rada, 1847. god., imao 13 zbirki, među kojima i *sbirku numismatičku* i *sbirku archäologičku*, a temelje im je položio muzeolog Mijat Sabljar.¹⁷⁷ Arheološki se odjel Narodnog muzeja 1905. god. sastojao od etnografske zbirke s preko tisuću predmeta, egipatske s 397 predmeta, starogrčke s više od tisuću predmeta, numizmatičke s oko 45 000 predmeta, prethistoričke s preko 7 000 predmeta, rimske također s oko 7 000 predmeta i historičke s 1 500 predmeta.¹⁷⁸ 1916. god. Arheološki muzej ima osam zbirki s oko 112 000 predmeta, a 1939. god. ta brojka raste na preko 161 000 predmeta.¹⁷⁹ Danas fundus Arheološkog muzeja u Zagrebu broji preko 450 000 predmeta.¹⁸⁰ Najveći je numizmatički odjel s preko 261 000 predmeta podijeljenih u 50 zbirki, zatim pretpovijesni sa 72 000 predmeta podijeljenih u 10 zbirki, antički s 43 000 predmeta podijeljenih u 43 zbirke, pa srednjovjekovni s više od 6 000 predmeta podijeljenih u dvije zbirke i na kraju egipatski s preko 1 100 predmeta podijeljenih u dvije zbirke.¹⁸¹

Danas u sklopu Arheološkog muzeja u Zagrebu djeluje devet stručnih odjela: pretpovijesni odjel koji se bavi nalazima iz kamenog, brončanog i željeznog doba te razdobljem Japoda; antički odjel koji se bavi grčkim i etruščanskim spomenicima, kao i spomenicima rimskog razdoblja s prostora nekadašnjih provincija Panonije i Dalmacije; srednjovjekovni odjel koji se bavi predmetima iz razdoblja od 5. do 16. st.; egipatski odjel koji se većinom bavi egipatskim spomenicima iz faraonskog, helenističkog i rimskog doba; odjel stručne biblioteke koji prikuplja fundus stručnih knjiga i časopisa relevantnih za muzej i njegovu djelatnost; konzervatorsko-restauratorski odjel koji izvodi konzervatorske i restauratorske radove na arheološkoj građi te izrađuje odljeve i replike; odjel za dokumentaciju koji vodi brigu o muzejskoj dokumentaciji i informatičkim poslovima muzeja; marketinško-propagandni odjel koji organizira i provodi sve marketinške aktivnosti i odnose s javnošću te naposljetku pedagoški odjel koji organizira i provodi sve vrste obrazovnih

¹⁷⁵ *ibid.*, 228; O Muzeju | Arheološki muzej u Zagrebu, <https://www.amz.hr/hr/muzej/o-muzeju/>, 19.1.2021.

¹⁷⁶ Solter 2016, 175.

¹⁷⁷ Solter 2016, 19.

¹⁷⁸ *ibid.*, 105.

¹⁷⁹ *ibid.*, 158-159.

¹⁸⁰ O Muzeju | Arheološki muzej u Zagrebu, <https://www.amz.hr/hr/muzej/o-muzeju/>, 19.1.2021.

¹⁸¹ Solter 2016, 287.

programa koji se izvode u muzeju.¹⁸² Djelatnici Arheološkog muzeja u Zagrebu bave se stručnom, znanstvenom i edukacijskom aktivnošću.¹⁸³

6.1. Obrazovna djelatnost Arheološkog muzeja u Zagrebu

Posjetitelji Arheološkog Muzeja u Zagrebu imaju mogućnosti učiti uglavnom na neformalan i informalan način, dok manji dio posjetitelja, kojeg čine studenti, u Muzeju ponekad imaju i formalnu nastavu u sklopu studija.

Formalne oblike učenja u Muzeju predstavljaju spomenuta predavanja koja djelatnici Muzeja drže studentima. Ta se predavanja nalaze u izvedbenom planu i programu pojedinih kolegija te je prisustvovanje na njima najčešće obavezno. Gotovo sva formalna predavanja koja drže djelatnici Arheološkog muzeja u Zagrebu namijenjena su studentima povijesti i arheologije, i to s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Predavanja se ponekad odvijaju u prostorima Muzeja, a ponekad u prostorima Fakulteta. Djelatnici Muzeja ponekad izvode cijele kolegija (npr. „Osnove muzejskog rada“ i „Povijest i arheologija srednjeg vijeka“ na Odsjeku za arheologiju), a ponekad samo pojedina predavanja. S obzirom da ova predavanja pripadaju formalnoj sferi obrazovanja, ona nisu uključena u ovaj rad.

Neformalni oblici učenja koje nudi Arheološki muzej u Zagrebu su stručna vodstva, radionice i igraonice te predavanja, koja mogu biti u sklopu znanstvenih i stručnih skupova, vezana uz neku izložbu ili manifestaciju te pojedinačno organizirana predavanja. O oblicima neformalnog učenja koje Muzej nudi bit će više riječi u sljedećim poglavljima.

Među informalne oblike učenja u Arheološkom muzeju u Zagrebu ubrajaju se muzejske izložbe te publikacije koje ih prate, npr. deplijani, izložbene i predmetne legende te katalozi izložbi.

7. Neformalno učenje u Arheološkom muzeju u Zagrebu

U ovom su radu analizirani neformalni oblici učenja u Arheološkom muzeju u Zagrebu od 2015. do 2019. god. Kao što je već rečeno, od neformalnih oblika učenja Muzej nudi stručna vodstva, radionice i predavanja, a o njima će biti više riječi u sljedećim

¹⁸² *ibid.*

¹⁸³ *ibid.*, 288.

poglavljima. Podatci o ovim aktivnostima dobiveni su iz *Izvešća o radu* za pojedinu godinu, koji su dostupni na internetskim stranicama Muzejskog dokumentacijskog centra.¹⁸⁴

Izneseni podatci o količini provedenih oblika neformalnog učenja trebaju se uzeti s rezervom te ih se treba smatrati samo okvirnim brojkama. Naime, podatci izneseni u *Izvešćima o radu* su dosta nepotpuni i nesustavno prikazani te su neki podatci (npr. o raznim događanjima u sklopu manifestacija) navedeni na nekoliko različitih mjesta, pa u konačnici nije jasno radi li se o istim programima koji su samo navedeni nekoliko puta, ili se radi o različitim programima. Jedino su podatci o broju izvedenih stručnih vodstava i radionica iz stalnog muzejskog postava te podatci o broju njihovih sudionika sumarno izneseni, odnosno na jednom je mjestu napisan njihov ukupan broj. Do problema dolazi kada je riječ o radionicama iz stalne muzejske ponude koje su se, osim u Muzeju, izvodile i u sklopu raznih manifestacija i događanja, pa nije jasno jesu li u navedeni zbroj izvedenih radionica uključene i one koje su izvedene u sklopu različitih programa. Također, javljaju se i situacije kada se neki brojevi izvedenih radionica ne poklapaju, npr. izneseni ukupni broj održanih radionica iz stalne ponude ne odgovara broju izvođenja pojedinih radionica. Ovdje se može pretpostaviti da je došlo do greške u zbrajanju ili je krivo naveden broj izvođenja neke od radionica. Takav je slučaj npr. u „Izvešću o radu za 2016. godinu“, gdje se navodi da je ukupni zbroj održanih radionica iz stalne muzejske ponude 207, ali se zbrajanjem broja izvođenja pojedinih radionica dolazi do broja od 204 radionice.¹⁸⁵

7.1. Oblici neformalnog učenja tijekom 2015. godine

Podatci izneseni u ovom poglavlju rada dobiveni su iz „Izvešća o radu za 2015. godinu“. Muzej je 2015. god. ukupno posjetilo 85 930 posjetitelja.¹⁸⁶ Ova brojka uključuje sve edukativne aktivnosti, izložbe i manifestacije, kako u prostoru samog Muzeja, tako i na drugim lokacijama.¹⁸⁷

Tijekom 2015. god. Pedagoški je odjel Arheološkog muzeja u Zagrebu organizirao ukupno 358 stručnih vodstava namijenjenih školskim grupama te 17 posebnih vodstava za

¹⁸⁴ Muzejski dokumentacijski centar. Stari brojevi, <https://www.mdc.hr/hr/mdc/publikacije/izvjescia-muzeja/stari-brojevi/>, 15.02.2021.

¹⁸⁵ *Izvešće o radu Muzeja u 2016. godini*, Zagreb 2016: Arheološki muzej u Zagrebu, str. 61. Dalje u tekstu: *Izvešće o radu 2016.*

¹⁸⁶ *Izvešće o radu za 2015. godinu*, Zagreb 2015: Arheološki muzej u Zagrebu, str. 75. Dalje u tekstu: *Izvešće o radu 2015.*

¹⁸⁷ *ibid.*

korisnike dnevnih bolnica.¹⁸⁸ Osim toga, svake je subote u 15 sati organizirano vodstvo za sve zainteresirane građane, po stalnom i privremenom postavu.¹⁸⁹ Na lokalitetu u Ščitarjevu provedeno je 20 stručnih vodstava, a na lokalitetu u Varaždinskim Toplicama njih sedam.¹⁹⁰ Nažalost, nije poznat podatak koliko je posjetitelja sudjelovalo na stručnim vodstvima. Vodstva su vodili kustosi, studenti arheologije i muzejska pedagoginja.¹⁹¹ Od navedenih vodstava 14 ih je bilo na stranom jeziku, a odvijala su se i po stalnom i po privremenom postavu.¹⁹² Od posebnih grupa kojima su vodstva namijenjena, osim „građanstva“, navode se i studenti arheologije i povijesti, polaznici Sveučilišta za treću životnu dob, djelatnici Gradskog ureda za obrazovanje, kulturu i sport, strani arheolozi, školske grupe i korisnici dnevnih bolnica.¹⁹³ Osim vodstava po postavu Muzeja i lokalitetima u Ščitarjevu i Varaždinskim Toplicama, posjetitelji su imali mogućnost razgledati i muzejsku knjižnicu tijekom manifestacije Noć knjige.¹⁹⁴ Pregled vodstava prema njihovim ciljanim skupinama koji su izvedeni u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2015. god. vidljiv je u Tablici 1. U njoj su navedena samo vodstva održana u Muzeju, jer za vodstva na lokalitetima u Ščitarjevu i Varaždinskim Toplicama nisu određene ciljane skupine.

Tablica 1. Stručna vodstva održana u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2015. godine

Stručna vodstva održana u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2015. godine		
ciljana skupina	broj stručnih vodstava	broj sudionika
školske grupe	358	-
korisnici dnevnih bolnica	17	-
građanstvo	-	-
stranci (vodstva na stranom jeziku)	14*	-
studenti treće dobi	2	-
studenti arheologije i povijesti	-	-
Ukupno:	>377**	-

*Broj vodstava na stranom jeziku uključuje vodstva u Muzeju i na lokalitetu Ščitarjevo.

**U *Izješću o radu 2015.* ukupni broj održanih stručnih vodstava za sve ciljane skupine nije precizno naveden.

¹⁸⁸ *ibid.*, 59.

¹⁸⁹ *ibid.*

¹⁹⁰ *ibid.*

¹⁹¹ *ibid.*

¹⁹² *ibid.*, 58-59.

¹⁹³ *ibid.*

¹⁹⁴ *ibid.*, 59.

Te je godine bilo organizirano i provedeno ukupno 226 radionica, namijenjenih različitim ciljanim skupinama, a to su: dječji vrtići, osnovne škole i „građanstvo“.¹⁹⁵ Nažalost, nisu dostupni podatci o broju sudionika na radionicama. Radionice su najčešće organizirane u sklopu stručnih vodstava po muzejskom postavu, ali osim takvih radionica, organizirane su i posebno najavljene radionice, radionice izvan Muzeja te radionice u sklopu rođendanskih proslava, a organizirana je 51 proslava.¹⁹⁶ Održane su sljedeće radionice: „Kako postaviti muzejsku izložbu“, „Rimski mozaici“, „Pišemo i čitamo hijeroglif“, „Budi Indiana Jones!“, „Nakit starih Japoda“, „Pintadere“, „Šareno platno“, „Mali egipatski umjetnici“, „Egipatske maske“, „Pišemo i čitamo grčki alfabet“, „Antički novac“, „Bogovi u antičkom svijetu“, „Čarolija igre“, „Priča o Solinjanki“, „Upoznajmo svoje kosti“, „Život neandertalca“, „Iberski štitovi“, „Arheologija za održivi razvoj“, „Upoznajmo arheološke predmete“, „Hijeroglifi – pismo koje se nije održalo“, „Skrivene boje lišća“, „Arheološko iskopavanje“, „Kanopska vaza“, „Što to putuje brodom?“ i „Dovrši brod“.¹⁹⁷ Nije poznato koliko je puta koja radionica izvedena, stoga se ne može raspravljati o njihovoj popularnosti. Izneseni su podatci o izvođenosti nekih radionica u sklopu različitih manifestacija kojima Muzej nije organizator, a najizvođenija radionica bila je „Pišemo i čitamo hijeroglif“, koja je izvedena na šest različitih manifestacija.¹⁹⁸ U Tablici 2. vidljiv je pregled radionica iz stalne ponude Muzeja izvedenih u Muzeju tijekom 2015. god., njihove ciljane skupine, broj izvođenja i broj sudionika.

Tablica 2. Muzejske radionice u Arheološkom muzeju u Zagrebu izvedene tijekom 2015. godine

Muzejske radionice u Arheološkom muzeju u Zagrebu izvedene tijekom 2015. godine			
naziv radionice	ciljana publika	broj izvođenja radionice	broj sudionika
Kako postaviti muzejsku izložbu	-	-	-
Rimski mozaici	-	-	-
Pišemo i čitamo hijeroglif	svi uzrasti*	-	-
Budi Indiana Jones!	-	-	-
Nakit starih Japoda	-	-	-
Pintadere	-	-	-

¹⁹⁵ *ibid.*, 60.

¹⁹⁶ *ibid.*

¹⁹⁷ *ibid.*, 60-61.

¹⁹⁸ *ibid.*, 62-63.

Šareno platno	-	-	-
Mali egipatski umjetnici	-	-	-
Egipatske maske	-	-	-
Pišemo i čitamo grčki alfabet	5.-8. razred OŠ, 1. razred SŠ*	-	-
Antički novac	-	-	-
Bogovi u antičkom svijetu	-	-	-
Čarolija igre	-	-	-
Priča o Solinjanki	-	-	-
Upoznajmo svoje kosti	-	-	-
Život neandertalca	1.-4. razred OŠ, 5.-8. razred OŠ*	-	-
Iberski štitovi	-	-	-
Arheologija za održivi razvoj	-	-	-
Upoznajmo arheološke predmete	-	-	-
Hijeroglifi – pismo koje se nije održalo	-	-	-
Skrivene boje lišća	-	-	-
Arheološko iskopavanje	-	-	-
Kanopska vaza	-	-	-
Što to putuje brodom?	-	-	-
Dovrši brod	-	-	-
Ukupno:	-	226	-

*Navedeni podatci nisu dostupni u *Izvješću o radu 2015.*, nego su preuzeti sa službene web-stranice Arheološkog muzeja u Zagrebu.

Tijekom 2015. god. u Arheološkom muzeju Zagreb organizirana su dva znanstvena skupa.¹⁹⁹ Prvi je nosio naziv „Segestika i Siscija: od ruba imperija do provincijskog središta“, na kojem su sudjelovali predavači iz Hrvatske, Slovenije i Australije, a održano je 12 predavanja.²⁰⁰ Drugi znanstveni skup organiziran je u sklopu Festivala francuske kulture u Hrvatskoj, a nosio je naziv „*Prehistory of mind*“.²⁰¹ Na okruglom je stolu predavanja slušalo stotinjak ljudi, a ulaz je bio besplatan i otvoren za sve posjetitelje.²⁰² Arheološki je muzej u Zagrebu sudjelovao u organizaciji stručnog skupa Županijskog vijeća učitelja povijesti grada Zagreba te je skup održan u prostorima Muzeja.²⁰³

¹⁹⁹ *ibid.*, 43.

²⁰⁰ *ibid.*

²⁰¹ *ibid.*

²⁰² *ibid.*

²⁰³ *ibid.*

Osim znanstvenih i stručnih skupova, Muzej je organizirao i predavanja povodom svjetskog dana plesa te ciklus od pet predavanja s temom magije vezane uz egiptološku tematiku, a održana su i javna predavanja o novim istraživanjima i otkrićima u arheologiji.²⁰⁴ Osim toga, djelatnici muzeja su održali i nekoliko gostujućih predavanja u raznim srodnim institucijama.²⁰⁵

I te je godine Muzej nastavio s manifestacijom „Proljeće u Andautoniji“, tijekom koje su organizirana razna predavanja i radionice te stručna vodstva po lokalitetu.²⁰⁶ Manifestaciju je posjetilo oko 800 posjetitelja.²⁰⁷ Nastavljen je i rad na projektu „Andautonija za djecu“ u sklopu kojega su organizirane radionice za djecu i najavljene grupe, a u njima je ukupno sudjelovalo 2 227 djece.²⁰⁸

Godine 2015. nastavljen je rad na programu „Muzej u posjeti“, kojemu je cilj posjetiti djecu i mlade u raznim zdravstvenim ustanovama koja nisu u mogućnosti osobno posjetiti Muzej.²⁰⁹ Ove su godine posjećene sljedeće ustanove: Dječja bolnica Zagreb; KB Sestre milosrdnice – Klinika za pedijatriju; KBC Sestre milosrdnice – Klinika za tumore; Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež; Centar za autizam; Centar za rehabilitaciju Orlovac; KBC Rebro – Klinika za pedijatriju; Dječja bolnica Srebrnjak; Centar za dnevnu rehabilitaciju djece i mladih Mali dom i Udruga Down.²¹⁰ Nije dostupan podatak o koliko se posjeta radi te koliko je i kojih radionica održano.

Arheološki muzej u Zagrebu sudjelovao je i u 20. muzejskoj edukativnoj akciji pod nazivom „Održivost“, održanoj povodom međunarodnog dana muzeja, kada je organiziran niz edukativnih i interaktivnih sadržaja namijenjenih svim uzrastima.²¹¹

Organiziran je i program popularizacije arheologije pod nazivom „Arheološki susreti“, tijekom kojega je diljem Hrvatske posjećeno 18 osnovnih i srednjih škola te jedna knjižnica.²¹² Tijekom programa održana su predavanja o arheologiji i lokalnoj baštini te su održane razne radionice.²¹³ Osim ovog programa popularizacije arheologije i znanosti, Muzej

²⁰⁴ *ibid.*, 59-60.

²⁰⁵ *ibid.*, 69.

²⁰⁶ *ibid.*, 63.

²⁰⁷ *ibid.*

²⁰⁸ *ibid.*, 61.

²⁰⁹ *ibid.*

²¹⁰ *ibid.*

²¹¹ *ibid.*

²¹² *ibid.*, 63.

²¹³ *ibid.*

je sudjelovao u još nekoliko njih, u suradnji s Institutom za arheologiju i Institutom za antropologiju.²¹⁴

Za dječje su posjetitelje 2015. god. organizirana i dva noćenja u muzeju.²¹⁵ Prvo je noćenje organizirano u sklopu Europske noći muzeja, kada su organizirane dvije radionice i filmska večer, na kojima je sudjelovalo 13 djece.²¹⁶ Drugo je noćenje organizirano u sklopu keltske nove godine, kada su također organizirane dvije radionice i filmska večer, a sudjelovalo je 20 djece.²¹⁷

7.2. Oblici neformalnog učenja tijekom 2016. godine

Podatci izneseni u ovom poglavlju rada dobiveni su iz „Izvešća o radu za 2016. godinu“. Muzej je tijekom 2016. god. posjetilo ukupno 93 459 posjetitelja.²¹⁸ Ova brojka uključuje sve edukativne aktivnosti, izložbe i manifestacije, kako u prostoru samog Muzeja, tako i na drugim lokacijama.²¹⁹

Tijekom 2016. god. Pedagoški je odjel Arheološkog muzeja u Zagrebu organizirao 353 stručna vodstva namijenjena školskim grupama i „građanstvu“, dok je 17 posebnih vodstava bilo namijenjeno korisnicima dnevnih bolnica.²²⁰ Osim toga, svake je subote u 15 sati organizirano vodstvo za sve zainteresirane građane, po stalnom i privremenom postavu.²²¹ Na svim je vodstvima ukupno sudjelovalo 7 474 posjetitelja,²²² a vodili su kustosi, studenti arheologije i muzejska pedagoginja.²²³ Na lokalitetu u Ščitarjevu provedena su 153 stručna vodstva, a na lokalitetu u Varaždinskim Toplicama ukupno njih 45, od toga 20 po lokalitetu i 25 po izložbi „*Aquae Iasae* – nova otkrića iz rimskog razdoblja na području Varaždinskih Toplica“. ²²⁴ Vodstva su, kako u Muzeju, tako i na navedenim lokalitetima, provođena i na hrvatskom i na engleskom jeziku.²²⁵ Osim po postavima Muzeja, posjetitelji su mogli prisustvovati i vodstvima po muzejskoj knjižnici tijekom manifestacije Noć knjige.²²⁶ Pregled vodstava prema njihovim ciljanim skupinama koji su izvedeni u

²¹⁴ *ibid.*

²¹⁵ *ibid.*, 60.

²¹⁶ *ibid.*

²¹⁷ *ibid.*

²¹⁸ Izvešće o radu 2016., 73.

²¹⁹ *ibid.*

²²⁰ *ibid.*, 59.

²²¹ *ibid.*

²²² *ibid.*

²²³ *ibid.*

²²⁴ *ibid.*

²²⁵ *ibid.*

²²⁶ *ibid.*

Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2016. god. vidljiv je u Tablici 3. U njoj su navedena samo vodstva održana u Muzeju, jer za vodstva na lokalitetima u Ščitarjevu i Varaždinskim Toplicama nisu određene ciljane skupine.

Tablica 3. Stručna vodstva održana u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2016. godine

Stručna vodstva održana u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2016. godine		
ciljana skupina	broj stručnih vodstava	broj sudionika
školske grupe	353	-
korisnici dnevnih bolnica	17	-
građanstvo	-	-
stranci (vodstva na stranom jeziku)	-	-
Ukupno:	>370*	7 474

* U *Izvešću o radu 2016.* ukupni broj održanih stručnih vodstava za sve ciljane skupine nije precizno naveden.

Te je godine Pedagoški odjel organizirao i proveo 207 radionica,²²⁷ u kojima je sudjelovalo oko 3 560 posjetitelja, pripadnika različitih dobnih i ciljanih skupina (vrtići, osnovne škole i građanstvo).²²⁸ Radionice su najčešće organizirane u sklopu stručnih vodstava po muzejskim postavima.²²⁹ Tijekom godine izvođene su sljedeće radionice: „Zimski praznici u AMZ-u“, „Budi Indiana Jones“, „Mali egipatski umjetnici“, „Nakit starih Japoda“, „Mozaici“, „Izgradi suhozid“, „Pišemo i čitamo hijeroglif“, „Pišemo i čitamo grčki alfabet“, „Antički novac“, „Proljetni praznici u AMZ: Izgradi pretpovijesnu kolibu, Muzejske igre, Uskrsna radionica“, „Rimske bule“, „Grčki umjetnik na jedan dan“, „Grčke vaze“, „Izradi masku“, „Posjet rimskim toplicama“, „Život neandertalca“, „Rimske pločice“, „Igram do znanja“ (u suradnji s Arheološkim muzejom Zadar), „Egipatska piramida“, „Priča o maskama“ i „Ljeto u Arheološkom muzeju“.²³⁰ Najizvođenija radionica ove godine bila je „Pišemo i čitamo hijeroglif“, koja je održana čak 87 puta.²³¹ Na drugom je mjestu radionica „Budi Indiana Jones“ sa 26 izvođenja, a na trećem je mjestu radionica „Mali egipatski umjetnici“ koja je održana 22 puta.²³² Ostale radionice većinom su izvedene manje od 10 puta, a neke među njima i samo jednom ili dvaput (npr. radionice „Rimske bule“ i „Grčki

²²⁷ Zbroj broja izvođenja pojedinih radionica iznosi 204, a u *Izvešću o radu 2016.* stoji da je ukupno izvedeno 207 radionica.

²²⁸ *ibid.*, 61.

²²⁹ *ibid.*

²³⁰ *ibid.*

²³¹ *ibid.*

²³² *ibid.*

umjetnik na jedan dan“).²³³ U Tablici 4. vidljiv je pregled radionica iz stalne ponude Muzeja, koje su izvedene u Muzeju tijekom 2016. god., njihove ciljane skupine, broj izvođenja i broj sudionika.

Tablica 4. Muzejske radionice u Arheološkom muzeju u Zagrebu izvedene tijekom 2016. godine

Muzejske radionice u Arheološkom muzeju u Zagrebu izvedene tijekom 2016. godine			
naziv radionice	ciljana publika	broj izvođenja radionice	broj sudionika
Zimski praznici u AMZ-u	-	3	-
Budi Indiana Jones	-	26	-
Mali egipatski umjetnici	-	22	-
Nakit starih Japoda	-	4	-
Mozaici	4.-8. razred OŠ*	4	-
Izgradi suhozid	-	3	-
Pišemo i čitamo hijeroglife	svi uzrasti*	87	-
Pišemo i čitamo grčki alfabet	5.-8. razred OŠ, 1. razred SŠ*	12	-
Antički novac	-	9	-
Proletni praznici u AMZ: Izgradi pretpovijesnu kolibu, Muzejske igre, Uskrsna radionica**	-	3	-
Rimske bule	-	2	-
Grčki umjetnik na jedan dan	-	2	-
Grčke vaze	1.-5. razred OŠ*	9	-
Izradi masku	-	1	-
Posjet rimskim toplicama	-	2	-
Život neandertalca	1.-4. razred OŠ, 5.-8. razred OŠ*	4	-
Rimske pločice	-	5	-
Igrom do znanja (u suradnji s Arheološkim muzejom Zadar)	-	2	-
Egipatska piramida	-	3	-
Ljeto u arheološkom muzeju : Priča o maskama	-	1	-
Ukupno:	-	207***	~3 560

*Navedeni podatci nisu dostupni u *Izvešću o radu 2016.*, nego su preuzeti sa službene web-stranice Arheološkog muzeja u Zagrebu.

²³³ *ibid.*

** Svaka od navedenih radionica izvedena je jedanput.

*** Zbroj broja izvođenja pojedinih radionica iznosi 204, a u *Izvyješću o radu 2016.* stoji da je ukupno izvedeno 207 radionica.

Osim navedenih radionica, organizirana je i radionica naprednog tečaja staroegipatskog jezika, za 10 polaznika koji su ranije stekli priznanje s početničkog tečaja staroegipatskog jezika.²³⁴ U suradnji s Institutom za arheologiju održana je radionica „Osnove GIS-a i primjena u arheologiji“.²³⁵

Tijekom 2016. god. Arheološki je muzej u Zagrebu organizirao međunarodni znanstveni skup „Zdenko Vinski – život i rad“, u sklopu kojeg su održana 22 predavanja.²³⁶ Osim toga, Muzej je bio domaćin 3. međunarodnog znanstvenog skupa srednjovjekovne arheologije, naziva „Sakralizacija prostora i sveta mjesta“, u organizaciji Instituta za arheologiju.²³⁷ Na skupu je sudjelovalo 80-ak predavača iz Hrvatske i 11 drugih zemalja.²³⁸ Muzej je bio domaćin i stručnom Skupu nastavnika povijesti srednjih strukovnih škola grada Zagreba, u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje.²³⁹

U Arheološkom muzeju u Zagrebu 2016. god. je održana i Zagrebačka egiptološka škola, i to u četiri kolegija: Povijest, Mitologija, Izabrane teme i Staroegipatski jezik i pismo.²⁴⁰ Održana su još tri predavanja egiptološke tematike; jedno je izvedeno u lapidariju Muzeja, a druga dva u dvorani Matice hrvatske te je na njima prisustvovalo oko 400 slušača.²⁴¹ Održana su i dva predavanja u sklopu radionice „Osnove GIS-a i primjena u arheologiji“.²⁴² Osim toga, u Muzeju je 2016. god. održan i okrugli stol te još 13 predavanja različitih tematika.²⁴³

Na manifestaciji „Proljeće u Andautoniji“ organiziran je niz radionica i igraonica te stručnih vodstava.²⁴⁴ Ulaz na lokalitet tijekom održavanja manifestacije bio je besplatan, a organiziran je i besplatni prijevoz od Zagreba.²⁴⁵ U sklopu manifestacije organiziran je i I.

²³⁴ *ibid.*, 60.

²³⁵ *ibid.*, 61.

²³⁶ *ibid.*, 42.

²³⁷ *ibid.*, 41.

²³⁸ *ibid.*, 41-42.

²³⁹ *ibid.*, 42.

²⁴⁰ *ibid.*, 60.

²⁴¹ *ibid.*

²⁴² *ibid.*, 49.

²⁴³ *ibid.*, 69-69.

²⁴⁴ *ibid.*, 63-64.

²⁴⁵ *ibid.*, 64.

festival eksperimentalne arheologije, na kojem su posjetitelji također mogli slušati predavanja i sudjelovati na radionici tetoviranja.²⁴⁶ Manifestaciju je posjetilo oko 800 posjetitelja.²⁴⁷ Nastavljena je realizacija projekta „Andautonija za djecu“, s organiziranim radionicama i igraonicama za djecu i najavljene grupe, u kojima je sudjelovalo 2 814 djece.²⁴⁸ U arheološkom parku *Aquae Iasae* u Varaždinskim Toplicama organizirana su dva predavanja, stručna vodstva te radionica i igraonica za djecu vrtićkog i osnovnoškolskog uzrasta, a sudjelovalo je oko 300 djece.²⁴⁹

Arheološki muzej u Zagrebu je i 2016. god. sudjelovao u programu „Muzej u posjeti“,²⁵⁰ kojem je cilj posjetiti djecu i mlade u raznim zdravstvenim ustanovama koje nisu u mogućnosti osobno posjetiti Muzej. Ove je godine posjećeno 11 ustanova: KBC Zagreb – Klinika za pedijatriju, Udruga Down, Centar za rehabilitaciju, Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, KBC Sestre milosrdnice – Klinika za pedijatriju, KBC Sestre milosrdnice – Klinika za tumore, Dnevni centar za rehabilitaciju djece i mladeži Mali dom, Centar za autizam, Dječja bolnica Srebrnjak, Centar za odgoj i obrazovanje Goljak i Klinika za dječje bolesti.²⁵¹ Odrađena su 24 posjeta tijekom kojih su izvedene 24 radionice.²⁵² Najizvođenija radionica bila je „Mozaici“, koja je izvedena 11 puta, a na drugom je mjestu radionica „Čitamo i pišemo hijeroglife“, izvedena pet puta.²⁵³

Muzej je sudjelovao i u 21. edukativnoj muzejskoj akciji pod nazivom „KLIK(ni) na kulturni krajoLIK“ s programom „KLIK(ni) na Hvar – 2400 godina starogradskog polja“, organiziranoj povodom Međunarodnog dana muzeja.²⁵⁴ Tijekom akcije organizirane su razne radionice namijenjene obiteljima, čiji je cilj bio da roditelji sudjeluju zajedno s djecom.²⁵⁵

I te je godine Muzej sudjelovao na Interliberu te u manifestaciji Noć muzeja, kada je postignuta suradnja s 40-ak volontera iz Volonterskog centra Zagreb te X. i XV. gimnazije.²⁵⁶ Sudjelovao je i u projektu Ministarstva kulture „Ruksak (pun) kulture“, s prezentacijom o Muzeju i radionicom „Pišemo i čitamo hijeroglife“.²⁵⁷ Organiziran je i program

²⁴⁶ *ibid.*, 63-64.

²⁴⁷ *ibid.*, 64.

²⁴⁸ *ibid.*, 60.

²⁴⁹ *ibid.*, 61, 64.

²⁵⁰ *ibid.*, 61-62.

²⁵¹ *ibid.*

²⁵² *ibid.*

²⁵³ *ibid.*

²⁵⁴ *ibid.*, 62-63.

²⁵⁵ *ibid.*

²⁵⁶ *ibid.*, 62.

²⁵⁷ *ibid.*

popularizacije arheologije „Arheološki susreti“, koji je održan u 23 škole u devet županija.²⁵⁸ Ukupno je održano 38 susreta, tijekom kojih su održana predavanja, radionice, terenska nastava i posjeti muzejima, a sudjelovalo je 1 318 učenika.²⁵⁹ Arheološki muzej u Zagrebu sudjelovao je i u Zimskoj arheološkoj školi u organizaciji Katoličke klasične gimnazije i Povijesnog društva Požega te Ljetne arheološke škole održane u Drugoj srednjoj školi u Belom Manastiru.²⁶⁰

7.3. Oblici neformalnog učenja tijekom 2017. godine

Podatci izneseni u ovom poglavlju rada dobiveni su iz „Izvješća o radu za 2017. godinu“. Ukupno je Muzej 2017. god. posjetilo 78 739 posjetitelja.²⁶¹ Ova brojka uključuje sve edukativne aktivnosti, izložbe i manifestacije, kako u prostoru samog Muzeja, tako i na drugim lokacijama.²⁶²

Godine 2017. u Arheološkom je muzeju u Zagrebu provedeno 350 stručnih vodstava po stalnom postavu Muzeja, na kojima je sudjelovao 8 461 posjetitelj.²⁶³ Po privremenim je izložbama održano ukupno 67 stručnih vodstava, za 1 202 posjetitelja.²⁶⁴ Tijekom održavanja radionica održano je još 168 vodstava, za 2 535 posjetitelja.²⁶⁵ Ovi podatci daju ukupnu brojku od 585 stručnih vodstava za 12 198 posjetitelja.²⁶⁶ Na lokalitetu u Šćitarjevu održano je 176 stručnih vodstava, a na lokalitetu u Varaždinskim Toplicama njih 20.²⁶⁷ U *Izvješću* je navedeno da su vodstva bila namijenjena „građanstvu“, studentima arheologije i povijesti, srednjoškolicima, studentima treće dobi pri otvorenom učilištu te sudionike stručnih skupova.²⁶⁸ Nije poznat podatak jesu li vodstva izvođena samo na hrvatskom ili na još nekom stranom jeziku. Osim po postavu Muzeja, vodstva su organizirana i po muzejskoj knjižnici te su bila namijenjena studentima koji su ondje obavljali studentsku praksu.²⁶⁹ Pregled vodstava prema njihovim ciljanim skupinama koji su izvedeni u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2017. god. vidljiv je u Tablici 5. U njoj su navedena samo vodstva održana u Muzeju,

²⁵⁸ *ibid.*, 63.

²⁵⁹ *ibid.*

²⁶⁰ *ibid.*, 60.

²⁶¹ *Izvješće o radu za 2017. godinu*, Zagreb 2017: Arheološki muzej u Zagrebu, str. 90. Dalje u tekstu: *Izvješće o radu 2017.*

²⁶² *ibid.*

²⁶³ *ibid.*, 69.

²⁶⁴ *ibid.*

²⁶⁵ *ibid.*

²⁶⁶ *ibid.*

²⁶⁷ *ibid.*, 70.

²⁶⁸ *ibid.*, 69-70.

²⁶⁹ *ibid.*, 70.

jer za vodstva na lokalitetima u Šćitarjevu i Varaždinskim Toplicama nisu određene ciljane skupine.

Tablica 5. Stručna vodstva održana u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2017. godine

Stručna vodstva održana u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2017. godine		
ciljana skupina	broj stručnih vodstava	broj sudionika
građanstvo	-	-
studenti arheologije i povijesti	-	-
srednjoškolci	-	-
studenti treće dobi	-	-
sudionici stručnih skupova	-	-
sudionici muzejskih radionica	168	2 535
Ukupno:	585	12 198

Tijekom 2017. god. ukupno je održano 168 edukativnih radionica, na kojima je sudjelovalo 2 535 sudionika.²⁷⁰ Održane su sljedeće radionice iz stalne muzejske ponude: „Moderni Japodi“, „Budi Indiana Jones“, „Antički novac“, „Rimske bule“, „Pišemo i čitamo hijeroglif“, „Mozaici“, „Rimske pločice“, „Egipatska piramida“, „Život neandertalca“, „Mali egipatski umjetnici“, „Grčke vaze“, „Medaljice“, „Uskrsna radionica“, „Izgradi pretpovijesnu kolibu“, „Ušabti“, „Rimske igre“, „Ornamentalni motivi“, „Reciklirati je cool!“ i „Srednjovjekovni pojmovnik“.²⁷¹ Najizvođenija radionica i ove je godine bila „Pišemo i čitamo hijeroglif“ koja je izvedena čak 72 puta.²⁷² Za usporedbu, druga najizvođenija radionica, „Pišemo i čitamo grčki alfabet“, izvedena je 13 puta, dok su ostale radionice uglavnom izvedene manje od 10 puta, a neke samo jednom (npr. radionica „Rimske igre“).²⁷³ Ove je godine u Muzeju održano 26 dječjih rođendanskih proslava na kojima su izvođene radionice iz muzejske ponude.²⁷⁴ Na rođendanskim je proslavama sudjelovalo 400 djece.²⁷⁵ U Tablici 6. vidljiv je pregled radionica iz stalne ponude Muzeja izvedenih u Muzeju tijekom 2017. god., njihove ciljane skupine, broj izvođenja i broj sudionika.

²⁷⁰ *ibid.*, 73.

²⁷¹ *ibid.*

²⁷² *ibid.*

²⁷³ *ibid.*

²⁷⁴ *ibid.*, 76.

²⁷⁵ *ibid.*

Tablica 6. Muzejske radionice u Arheološkom muzeju u Zagrebu izvedene tijekom 2017. godine

Muzejske radionice u Arheološkom muzeju u Zagrebu izvedene tijekom 2017. godine			
naziv radionice	ciljana publika	broj izvođenja radionice	broj sudionika
Moderni Japodi	3.-6. razred OŠ*	6	-
Budi Indiana Jones	-	11	-
Antički novac	-	6	-
Rimske bule	-	4	-
Pišemo i čitamo hijeroglif	svi uzrasti*	72	-
Pišemo i čitamo grčki alfabet	5.-8. razred OŠ, 1. razred SŠ*	13	-
Mozaici	4.-8. razred OŠ*	8	-
Rimske pločice	-	5	-
Egipatska piramida	5.-8. razred OŠ*	8	-
Život neandertalca	1.-4. razred OŠ, 5.-8. razred OŠ*	7	-
Mali egipatski umjetnici	-	7	-
Grčke vaze	1.-5. razred OŠ*	4	-
Medaljice	-	3	-
Uskrsna radionica	-	1	-
Izgradi pretpovijesnu kolibu	1.-5. razred OŠ*	2	-
Ušabti	-	3	-
Rimske igre	-	1	-
Ornamentalni motivi	-	2	-
Reciklirati je cool!	-	4	-
Srednjovjekovni pojmovnik	-	1	-
Ukupno:	-	168	2 535

*Navedeni podatci nisu dostupni u *Izvyješću o radu 2017.*, nego su preuzeti sa službene web-stranice Arheološkog muzeja u Zagrebu.

Uz izložbu „*Post Scriptum*“ održan je ciklus predavanja i radionica za odrasle.²⁷⁶ Održano je devet radionica na kojima su obrađena različita svjetska pisma, za ukupno 284 sudionika.²⁷⁷ Zanimljivo je za napomenuti da je interes posjetitelja za ove radionice bio iznimno velik te je njih čak 418 moralo biti odbijeno u sudjelovanju zbog ograničenog

²⁷⁶ *ibid.*, 72.

²⁷⁷ *ibid.*

prostora.²⁷⁸ U sklopu izložbe „Tih svjedoci vjere, baštine i raskoši“ održana je jedna radionica za djecu u dobi od osam do 12 godina te jedna obiteljska radionica.²⁷⁹

Održan je i niz predavanja uz izložbe „*Post scriptum*“, „Recikliraj, ideje iz prošlosti“, „Anamneza“ i „Tih svjedoci vjere, baštine i raskoši“.²⁸⁰ Osim predavanja u sklopu izložbi, održano je i nekoliko pojedinačnih predavanja o raznim temama koje se tiču arheologije i muzeologije.²⁸¹

Na lokalitetu u Ščitarjevu održana je manifestacija „Proljeće u Andautoniji“, kada su posjetiteljima osigurani besplatni prijevoz, besplatni ulaz i besplatna stručna vodstva te radionice i igraonice.²⁸² U sklopu manifestacije organiziran je i II. festival eksperimentalne arheologije s nizom popularno-znanstvenih predavanja, prezentacija i predstavljanja eksperimenata u kojima su mogli sudjelovati i posjetitelji.²⁸³ Manifestaciju je posjetilo oko 950 posjetitelja.²⁸⁴ Na lokalitetu u Ščitarjevu obilježeni su i Dani europske baštine 2017., kada je posjetiteljima osiguran besplatni ulaz u park te su organizirana stručna vodstva i radionice.²⁸⁵ Tom je prigodom Andautoniju posjetilo oko 200 posjetitelja.²⁸⁶ Povodom Dana europske baštine na lokalitetu u Varaždinskim Toplicama organizirani su 2. dani otvorenih vrata sa stručnim vodstvima i predstavljanjem dotadašnjih radova na lokalitetu.²⁸⁷ Nastavljen je i rad na projektu „Andautonija za djecu“, kada su za djecu i najavljene grupe organizirane razne radionice i igraonice, u kojima je ukupno sudjelovalo 3 137 djece.²⁸⁸

I te je godine, već tradicionalno, Arheološki muzej u Zagrebu organizirao i proveo projekt „Muzej u posjeti“, kojem je cilj posjetiti djecu i mlade u zdravstvenim ustanovama i ustanovama za rehabilitaciju. Ove je godine posjećeno njih sedam, svaka po barem dva puta.²⁸⁹ Na posjetima su se održavale razne radionice prilagođene vrsti ustanove, temi i/ili interesu publike.²⁹⁰ Posjećene su sljedeće zdravstvene ustanove i ustanove za rehabilitaciju: Dnevni centar za rehabilitaciju djece i mladeži „Mali dom“; KBC Zagreb – Klinika za

²⁷⁸ *ibid.*

²⁷⁹ *ibid.*, 75.

²⁸⁰ *ibid.*, 71.

²⁸¹ *ibid.*

²⁸² *ibid.*, 80-81.

²⁸³ *ibid.*

²⁸⁴ *ibid.*, 81.

²⁸⁵ *ibid.*

²⁸⁶ *ibid.*

²⁸⁷ *ibid.*

²⁸⁸ *ibid.*, 75.

²⁸⁹ *ibid.*, 78.

²⁹⁰ *ibid.*

pedijatriju; KBC Sestre milosrdnice – Klinika za pedijatriju; Centar za autizam; Dječja bolnica Srebrnjak; Klinika za dječje bolesti; KBC Sestre milosrdnice – Klinika za tumore.²⁹¹ Ukupno je odrađeno 20 posjeta, a najizvođenije radionice bile su egiptološke tematike, koje su izvedene u četiri ustanove, dok su radionice izvođene u ostale tri ustanove bile različitih tematika.²⁹²

I 2017. je god. Muzej organizirao program popularizacije arheologije „Arheološki susreti“.²⁹³ Posjećeno je 35 škola u 25 mjesta u 10 županija, a ukupno su održana 52 susreta, na kojima su organizirana predavanja, radionice, terenska nastava i posjeti muzejima.²⁹⁴ U programu je sudjelovalo 1 527 učenika.²⁹⁵

Godine 2017. Muzej je također sudjelovao u 22. edukativnoj muzejskoj akciji „Tajne“, s programom naziva „Biti zdrav nije tajna“.²⁹⁶ U sklopu akcije održano je 17 stručnih vodstava, 12 radionica i dva stručna predavanja, na kojima je ukupno sudjelovalo 478 posjetitelja.²⁹⁷ Zadnjeg dana akcije obilježen je Međunarodni dan muzeja te su organizirana brojna događanja za 191 posjetitelja.²⁹⁸ S temom Edukativne muzejske akcije povezana je izložba „Anamneza – povijest bolesti u antičkom svijetu“ te je organiziran projekt „Muzejska ordinacija zabave“ s radionicama namijenjenima posjetiteljima školske i vrtićke dobi, a izvedeno je 47 radionica.²⁹⁹ Na cjelokupnom programu 22. edukativne muzejske akcije u Arheološkom je muzeju u Zagrebu sudjelovalo 727 posjetitelja.³⁰⁰ Važno je napomenuti da se dio radionica nastavio izvoditi i nakon završetka programa, prema interesu posjetitelja.³⁰¹ Ovo je dobar potez Muzeja jer time pokazuje da mu je stalo do publike i do zadovoljavanja njihovih interesa, čime si je zasigurno osigurao naklonost tog dijela publike.

²⁹¹ *ibid.*, 79.

²⁹² *ibid.*

²⁹³ *ibid.*, 75.

²⁹⁴ *ibid.*, 75-76.

²⁹⁵ *ibid.*, 76.

²⁹⁶ *ibid.*, 75-76.

²⁹⁷ *ibid.*, 76.

²⁹⁸ *ibid.*, 77.

²⁹⁹ *ibid.*, 75.

³⁰⁰ *ibid.*, 77.

³⁰¹ *ibid.*, 75.

Povodom Noći muzeja Arheološki je muzej u Zagrebu još jednom ostvario suradnju s 50-ak volontera, učenika X. gimnazije „Ivan Supek“ te iz Saveza izviđača Hrvatske.³⁰² Povodom Noći muzeja Arheološki je muzej posjetio 5 701 posjetitelj.³⁰³

I ove je godine Muzej sudjelovao u izvođenju „Zimske arheološke škole“, koju su organizirali Klasična gimnazija i Povijesno društvo Požega, u sklopu koje su održana predavanja i radionice.³⁰⁴ Muzej je sudjelovao i u organizaciji „Arheološkog kampa Hrvatska“, koji se provodio u Požegi i Kaptolu, u sklopu projekta „*Iron-Age-Danube*“.³⁰⁵ Tijekom kampa održane su dvije radionice za škole te ukupno 13 događanja za javnost (radionice, predavanja, okrugli stol), a na programu je sudjelovalo 355 sudionika različitog uzrasta.³⁰⁶

Ove je godine muzej sudjelovao i u obilježavanju Međunarodnog dana arheologije, povodom kojeg su održana tri stručna vodstva, jedno predavanje i pet radionica u okviru programa projekta „*Iron-Age-Danube*“.³⁰⁷ U programu su sudjelovala 224 sudionika.³⁰⁸

Arheološki je Muzej u Zagrebu 2017. god. ostvario suradnju s Muzejom vučedolske kulture u Vukovaru, koji je u sklopu programa „Dani Vučedola u Zagrebu“ u Arheološkom muzeju predstavio svoju sabiračku i edukativnu aktivnost te su organizirane radionice za djecu vrtićkog i osnovnoškolskog uzrasta.³⁰⁹

Muzej je organizirao i „Ljetni kamp“, koji je izveden dva puta.³¹⁰ Kamp je trajao po pet dana, a na svakom je kampu sudjelovalo 17 djece, što daje ukupnu brojku od 34 sudionika.³¹¹ U sklopu kampa održane su razne radionice i događanja.³¹²

Muzej je bio uključen i u projekt „72 sata bez kompromisa“, kojeg organizira Studentski katolički centar.³¹³ Sudionicima je osiguran besplatan ulaz u Muzej, stručno

³⁰² *ibid.*, 89.

³⁰³ *ibid.*, 88.

³⁰⁴ *ibid.*, 74.

³⁰⁵ *ibid.*

³⁰⁶ *ibid.*, 74-75.

³⁰⁷ *ibid.*, 79.

³⁰⁸ *ibid.*

³⁰⁹ *ibid.*, 77.

³¹⁰ *ibid.*

³¹¹ *ibid.*

³¹² *ibid.*, 78.

³¹³ *ibid.*, 79-80.

vodstvo po stalnom postavu te dvije radionice namijenjene djeci.³¹⁴ U programu je sudjelovalo 35 djece.³¹⁵

7.4. Oblici neformalnog učenja tijekom 2018. godine

Podatci izneseni u ovom poglavlju rada dobiveni su iz „Izvešća o radu za 2018. godinu“. Ukupno je Muzej 2018. god. posjetio 60 731 posjetitelj.³¹⁶ Ova brojka uključuje sve edukativne aktivnosti, izložbe i manifestacije, kako u prostoru samog Muzeja, tako i na drugim lokacijama.³¹⁷

Tijekom 2018. god. Arheološki je muzej ukupno proveo 469 stručnih vodstava, na kojima je prisustvovalo 9 111 posjetitelja.³¹⁸ Po stalnom su postavu organizirana 343 vodstva, a 124 su ih bila u sklopu održavanja radionica, a na njima je bilo prisutno 2 429 posjetitelja.³¹⁹ Na lokalitetu u Ščitarjevu održano je 171 stručno vodstvo, dok je u Varaždinskim Toplicama održano njih 15.³²⁰ Vodstva po postavu Muzeja bila su namijenjena učenicima, studentima i odraslima, a jedno je vodstvo po Andautoniji bilo posebno namijenjeno sudionicima XI. konferencije euro-mediteranskog inter-kulturnog dijaloga na Feničanskoj ruti.³²¹ Nije dostupan podatak jesu li se vodstva održavala samo na hrvatskom ili na još nekom stranom jeziku, ali s obzirom na međunarodnu prirodu XI. konferencije euro-mediteranskog inter-kulturnog dijaloga na Feničanskoj ruti, opravdano se može pretpostaviti da je barem vodstvo za njezine sudionike održano na stranom jeziku. Pregled vodstava prema njihovim ciljanim skupinama koji su izvedeni u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2018. god. vidljiv je u Tablici 7. U njoj su navedena samo vodstva održana u Muzeju, jer za vodstva na lokalitetima u Ščitarjevu i Varaždinskim Toplicama nisu određene ciljane skupine.

³¹⁴ *ibid.*, 80.

³¹⁵ *ibid.*

³¹⁶ *Izvešće o radu za 2018. godinu*, Zagreb 2018: Arheološki muzej u Zagrebu, str. 107. Dalje u tekstu: *Izvešće o radu 2018.*

³¹⁷ *ibid.*

³¹⁸ *ibid.*, 84.

³¹⁹ *ibid.*

³²⁰ *ibid.*, 84.

³²¹ *ibid.*

Tablica 7. Stručna vodstva održana u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2018. godine

Stručna vodstva održana u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2018. godine		
ciljana skupina	broj stručnih vodstava	broj sudionika
učenici	-	-
studenti	-	-
odrasli	-	-
sudionici konferencije*	1	-
sudionici muzejskih radionica	124	2 429
Ukupno:	469	9 111

*Vodstvo je održano na lokalitetu Andautonija, za sudionike XI. konferencije euro-mediteranskog interkulturalnog dijaloga na Feničanskoj ruti.

Te su godine u Arheološkom muzeju u Zagrebu bile organizirane i održane 124 edukativne radionice vezane uz stalni postav Muzeja, na kojima je ukupno sudjelovalo 2 429 sudionika.³²² Održane su sljedeće radionice: „Moderni Japodi“, „Budi Indiana Jones“, „Rimske bule“, „Pišemo i čitamo hijeroglif“, „Pišemo i čitamo grčki alfabet“, „Mozaici“, „Rimske pločice“, „Egipatska piramida“, „Život neandertalca“, „Mali egipatski umjetnici“, „Grčke vaze“, „Šetnja kroz bakreno doba“, „Ušabti“, „Pintadere“ i „Antički novac“.³²³ Sve su navedene radionice u stalnoj ponudi Muzeja i vezane su uz njegov stalni postav.³²⁴ Najizvođenija radionica i ove godine bila je „Pišemo i čitamo hijeroglif“, koja je izvedena 69 puta.³²⁵ Druga najizvođenija radionica bila je „Egipatska piramida“ s 14 izvođenja, a treća najpopularnija bila je „Mali egipatski umjetnici“, s osam izvođenja.³²⁶ Pojedine su radionice izvedene samo jednom, kao npr. „Grčke vaze“ i „Pintadere“.³²⁷ U Tablici 8. vidljiv je pregled radionica iz stalne ponude Muzeja izvedenih u Muzeju tijekom 2018. god., njihove ciljane skupine, broj izvođenja i broj sudionika.

³²² *ibid.*, 87.

³²³ *ibid.*

³²⁴ *ibid.*, 88.

³²⁵ *ibid.*, 87.

³²⁶ *ibid.*

³²⁷ *ibid.*

Tablica 8. Muzejske radionice u Arheološkom muzeju u Zagrebu izvedene tijekom 2018. godine

Muzejske radionice u Arheološkom muzeju u Zagrebu izvedene tijekom 2018. godine			
naziv radionice	ciljana publika	broj izvođenja radionice	broj sudionika
Moderni Japodi	3.-6. razred OŠ*	4	-
Budi Indiana Jones	-	3	-
Rimske bure	-	4	-
Pišemo i čitamo hijeroglif	svi uzrasti*	69	-
Pišemo i čitamo grčki alfabet	5.-8. razred OŠ, 1. razred SŠ*	4	-
Mozaici	4.-8. razred OŠ*	3	-
Rimske pločice	-	4	-
Egipatska piramida	5.-8. razred OŠ*	14	-
Život neandertalca	1.-4. razred OŠ, 5.-8. razred OŠ*	3	-
Mali egipatski umjetnici	-	8	-
Grčke vaze	1.-5. razred OŠ*	1	-
Šetnja kroz bakreno doba	-	2	-
Ušabti	-	2	-
Pintadere	-	1	-
Antički novac	-	2	-
Ukupno:	-	124	2 429

*Navedeni podatci nisu dostupni u *Izješću o radu 2018.*, nego su preuzeti sa službene web-stranice Arheološkog muzeja u Zagrebu.

Osim radionica iz stalne muzejske ponude, organizirane su i radionice za djecu u sklopu izložbe „Anamneza – povijest bolesti u antičkom svijetu“, u sklopu manifestacije „Branimirova godina“ i u sklopu manifestacije „Godina Troje u Hrvatskoj“.³²⁸ Osim u prostoru Muzeja, organizirane su i gostujuće radionice. Tri su održane u Zdravstvenom

³²⁸ *ibid.*, 87-90.

učilištu Zagreb, dvije su bile namijenjene tamošnjim učenicima, a jedna „široj javnosti“.³²⁹ Još su dvije radionice održane u sklopu manifestacije „Ljeto u Mariji Gorici“.³³⁰

Tijekom 2018. god. u Arheološkom Muzeju u Zagrebu organizirana su dva znanstvena skupa.³³¹ Prvi je nosio naziv „*Lost Centuries or Age of Transformation? Rethinking the Late Hallstatt / Early La Tène Transition*“ te je organiziran u suradnji s Odsjekom za arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Centrom za prapovijesna istraživanja, Institutom za arheologiju i Sveučilištem u Edinburghu.³³² Drugi je znanstveni skup nosio naziv „Život i smrt u srednjem i ranom novom vijeku / *Life and death in mediaeval and early modern times*“, koji je organiziran u suorganizaciji s Institutom za arheologiju.³³³

Održano je jedno predavanje održano u sklopu Vijeća učitelja povijesti Donjeg grada Zagreba, jedno kao najava Zagrebačke egiptološke škole te je Muzej ugostio još jedno predavanje egiptološke tematike.³³⁴ Organizirano je još pet ciklusa predavanja, na kojima je održano ukupno 29 predavanja te je održano još šest samostalnih predavanja.³³⁵ Održana je i grupa naprednih prevoditelja staroegipatskih tekstova, na kojoj je sudjelovalo devet polaznika.³³⁶

Cijela 2018. god. je u Muzeja bila obilježena knezom Branimirom te je u tu čast organizirana manifestacija pod nazivom „Branimirova godina“.³³⁷ Ukupno je tijekom manifestacije održano: osam različitih radionica na kojima je sudjelovalo 88 posjetitelja; 12 radionica „Hrvatski pleter“ organiziranih uz izložbe, na kojima je sudjelovalo 270 posjetitelja; četiri predavanja koja je odslušala 181 osoba; dva cjelodnevna petodnevna kampa s radionicama za 18 posjetitelja; 22 stručna vodstva kroz dvije izložbe za 444 posjetitelja.³³⁸ Ukupno su u manifestaciji sudjelovala 1 044 posjetitelja.³³⁹

³²⁹ *ibid.*, 87.

³³⁰ *ibid.*

³³¹ *ibid.*, 41.

³³² *ibid.*

³³³ *ibid.*

³³⁴ *ibid.*, 86.

³³⁵ *ibid.*, 98-100.

³³⁶ *ibid.*, 89.

³³⁷ *ibid.*

³³⁸ *ibid.*, 89-90.

³³⁹ *ibid.*, 90.

U sklopu manifestacije „Godina Troje u Hrvatskoj“ održan je „Troja Summer Festival“, na kojem su održane radionice i predavanja.³⁴⁰ Održana je i Zagrebačka egiptološka škola koja se sastojala od 24 predavanja te dva ispita, a na njoj su sudjelovala 34 polaznika.³⁴¹

U arheološkom parku Andautonija i 2018. je god. nastavljen rad na realizaciji projekta „Andautonija za djecu“, kada su organizirane razne radionice i igraonice za djecu i najavljene grupe, na kojima je sudjelovalo 3 308 sudionika.³⁴² Tijekom manifestacije „Proljeće u Andautoniji“ organizirana su besplatna vodstva, radionice, igraonice i prezentacije, a manifestaciju je posjetilo 450 posjetitelja.³⁴³

I te je godine, već tradicionalno, Muzej organizirao program „Muzej u posjeti“, koji je bio obilježen temom kneza Branimira.³⁴⁴ Posjećene su sljedeće zdravstvene i rehabilitacijske ustanove: Dnevni centar za rehabilitaciju djece i mladeži "Mali dom"; KBC Zagreb – Klinika za pedijatriju; KBC Sestre milosrdnice – Klinika za pedijatriju; Centar za autizam; Dječja bolnica Srebrnjak, Klinika za dječje bolesti; KBC Sestre milosrdnice – Klinika za tumore.³⁴⁵ U svakoj su ustanovi održana po dva posjeta, svaki je put održana različita radionica, što znači da ih je sveukupno održano 14.³⁴⁶ U „Izvješću o radu za 2018. godinu“ navedeno je da se planira održati još 14 radionica,³⁴⁷ ali nema podataka o tome jesu li one uistinu i izvedene.

I te je godine Arheološki muzej u Zagrebu organizirao program popularizacije arheologije pod nazivom „Arheološki susreti u školama“.³⁴⁸ U sklopu programa su organizirana predavanja, ljetna škola i posjet arheološkom terenu.³⁴⁹ Program je održan u 12 škola te su na njemu sudjelovala 232 učenika.³⁵⁰

Godine 2018. Arheološki je muzej u Zagrebu također je sudjelovao u Edukativnoj muzejskoj akciji, 23. po redu, pod nazivom „Lada“, s temom „knez Branimir“.³⁵¹ Tijekom mjesec dana manifestacije održano je osam radionica i pet igraonica na kojima je ukupno

³⁴⁰ *ibid.*, 89, 93.

³⁴¹ *ibid.*, 89.

³⁴² *ibid.*, 88.

³⁴³ *ibid.*, 92-93.

³⁴⁴ *ibid.*, 92.

³⁴⁵ *ibid.*

³⁴⁶ *ibid.*

³⁴⁷ *ibid.*

³⁴⁸ *ibid.*, 88.

³⁴⁹ *ibid.*

³⁵⁰ *ibid.*

³⁵¹ *ibid.*, 91.

sudjelovalo 260 sudionika.³⁵² Posljednjeg dana manifestacije, na sami Međunarodni dan muzeja, organizirane su cjelodnevne radionice i igraonice, na kojima je sudjelovalo 120 sudionika.³⁵³ Ukupno je na cijeloj manifestaciji sudjelovalo 380 sudionika.³⁵⁴

Te je godine Muzej sudjelovao i u manifestaciji „Muzeji izvan muzeja“, koju organiziraju Prirodoslovni muzej i Turistička zajednica grada Zagreba.³⁵⁵ Muzej je manifestaciji doprinio izvođenjem dvije edukativne radionice i jednom igraonicom, na kojima je ukupno sudjelovalo 50 sudionika.³⁵⁶

Povodom Noći muzeja organizirana su stručna vodstva te je uspostavljena suradnja sa 72 učenika X. gimnazije „Ivan Supek“.³⁵⁷ Muzej je i ove godine sudjelovao u izvođenju zimske škole arheologije u organizaciji Katoličke klasične gimnazije i Povijesnog društva Požega.³⁵⁸

7.5. Oblici neformalnog učenja tijekom 2019. godine

Podatci izneseni u ovom poglavlju rada dobiveni su iz „Izvešća o radu za 2019. godinu“. Ukupno je Muzej 2019. god. posjetilo 46 992 posjetitelja.³⁵⁹ Ova brojka uključuje sve edukativne aktivnosti, izložbe i manifestacije, kako u prostoru samog Muzeja, tako i na drugim lokacijama.³⁶⁰ U „Izvešću o radu za 2019. godinu“ navodi se da je tijekom cijele godine održano 510 raznih programa u organizaciji Pedagoškog odjela te da su na njima sudjelovala 10 333 posjetitelja.³⁶¹

Ukupno je tijekom 2019. god. u Arheološkom muzeju u Zagrebu održano 314 stručnih vodstava po stalnom postavu, dok je tijekom održavanja radionica održano još 151 stručno vodstvo.³⁶² Po privremenoj izložbi „Avari i Slaveni“ održano je još 31 vodstvo, što daje ukupnu brojku od 496 stručnih vodstava u 2019. god.³⁶³ Stručnim vodstvima po stalnom postavu prisustvovalo je 6 230 posjetitelja, dok su na vodstvima u sklopu održavanja

³⁵² *ibid.*

³⁵³ *ibid.*

³⁵⁴ *ibid.*

³⁵⁵ *ibid.*, 92.

³⁵⁶ *ibid.*

³⁵⁷ *ibid.*, 89.

³⁵⁸ *ibid.*, 87.

³⁵⁹ *Izvešće o radu za 2019. godinu*, Zagreb 2019: Arheološki muzej u Zagrebu, str. 99. Dalje u tekstu: *Izvešće o radu 2019.*

³⁶⁰ *ibid.*

³⁶¹ *ibid.*, 87.

³⁶² *ibid.*, 80.

³⁶³ *ibid.*

radionica sudjelovala 2 753 posjetitelja.³⁶⁴ Na vodstvima po izložbi „Avari i Slaveni“ bilo je prisutno 620 posjetitelja, što daje ukupnu brojku od 9 603 posjetitelja na svim stručnim vodstvima tijekom 2019. god.³⁶⁵ Od stručnih vodstava održanima izvan Muzeja, na lokalitetu u Varaždinskim Toplicama održano je 20 stručnih vodstava, dok je u Ščitarjevu održano njih 170.³⁶⁶ Prema dostupnim podacima na stranom je jeziku održano ukupno 19 stručnih vodstava, dok su ostala održana na hrvatskom jeziku.³⁶⁷ Vodstva na stranim jezicima većinom su bila za strane stručnjake, diplomate i strane studente te su većinom bila specijalna stručna vodstva.³⁶⁸ Specijalna vodstva organizirana su i za domaće studente, prema dostupnim podacima su to bila vodstva po Egipatskoj zbirci za studente arheologije i povijesti te pohađatelje kolegija „Staroegipatski jezik“ s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.³⁶⁹ Pregled vodstava prema njihovim ciljanim skupinama koji su izvedeni u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2019. god. vidljiv je u Tablici 9. U njoj su navedena samo vodstva održana u Muzeju, jer za vodstva na lokalitetima u Ščitarjevu i Varaždinskim Toplicama nisu određene ciljane skupine.

Tablica 9. Stručna vodstva održana u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2019. godine

Stručna vodstva održana u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2019. godine		
ciljana skupina	broj stručnih vodstava	broj sudionika
sudionici muzejskih radionica	151	2 753
stranci	19	-
studenti arheologije i povijesti	-	-
učenici	-	-
sudionici konferencija	-	-
Ukupno:	496	9 603

Tijekom 2019. god. u Arheološki je muzej u Zagrebu organizirao ukupno 151 radionicu, od toga je njih 20 vezano za privremenu izložbu „Avari i Slaveni“, a ostale su

³⁶⁴ *ibid.*

³⁶⁵ *ibid.*

³⁶⁶ *ibid.*

³⁶⁷ *ibid.*

³⁶⁸ *ibid.*

³⁶⁹ *ibid.*

radionice vezane uz stalni postav i nalaze se u stalnoj muzejskoj ponudi.³⁷⁰ Na radionicama su ukupno sudjelovala 2 753 sudionika.³⁷¹ Radionice iz stalne muzejske ponude izvedene tijekom 2019. god. su sljedeće: „Moderni Japodi“, „Budi Indiana Jones“, „Pišemo i čitamo hijeroglif“, „Pišemo i čitamo grčki alfabet“, „Mozaici“, „Egipatska piramida“, „Život neandertalca“, „Mali egipatski umjetnici“, „Ušabti“, „Pintadere“, „Antički novac“, „Faraonska kruna“ i „Kosti pričaju priču“.³⁷² Daleko najizvođenija radionica i ove je godine bila „Pišemo i čitamo hijeroglif“ sa 79 izvođenja, što čini preko polovice ukupnog broja izvedenih radionica.³⁷³ Sljedeća najizvođenija radionica bila je „Egipatska piramida“, koja je izvedena 13 puta, a treća najizvođenija radionica iz stalne muzejske ponude, „Mali egipatski umjetnici“, izvedena je sedam puta.³⁷⁴ Sve su ostale radionice izvedene svega nekoliko puta.³⁷⁵ U Tablici 10. vidljiv je pregled radionica iz stalne ponude Muzeja izvedenih u Muzeju tijekom 2015. god., njihove ciljane skupine, broj izvođenja i broj sudionika.

Tablica 10. Muzejske radionice u Arheološkom muzeju u Zagrebu izvedene tijekom 2019. godine

Muzejske radionice u Arheološkom muzeju u Zagrebu izvedene tijekom 2019. godine			
naziv radionice	ciljana publika	broj izvođenja radionice	broj sudionika
Obrada metala*	-	12	-
Izrada nakita*	-	8	-
Moderni Japodi	3.-6. razred OŠ**	3	-
Budi Indiana Jones	-	6	-
Pišemo i čitamo hijeroglif	svi uzrasti**	79	-
Pišemo i čitamo grčki alfabet	5.-8. razred OŠ, 1. razred SŠ**	2	-
Mozaici	4.-8. razred OŠ**	5	-
Egipatska piramida	5.-8. razred OŠ**	13	-
Život neandertalca	1.-4. razred OŠ, 5.-	4	-

³⁷⁰ *ibid.*, 83.

³⁷¹ *ibid.*

³⁷² *ibid.*

³⁷³ *ibid.*

³⁷⁴ *ibid.*

³⁷⁵ *ibid.*

	8. razred OŠ**		
Mali egipatski umjetnici	-	7	-
Ušabti	-	2	-
Pintadere	-	3	-
Antički novac	-	2	-
Faraonska kruna	5.-8. razred OŠ**	3	-
Kosti pričaju priču	-	2	
Ukupno:	-	151	2 753

* Navedene su radionice izvedene povodom izložbe „Avari i Slaveni“.

**Navedeni podaci nisu dostupni u *Izješću o radu 2019.*, nego su preuzeti sa službene web-stranice Arheološkog muzeja u Zagrebu

Godine 2019. Arheološki je muzej u Zagrebu organizirao nekoliko znanstvenih i stručnih skupova, kao i znatan broj predavanja. Održana su tri znanstvena i stručna skupa.³⁷⁶ Jedan od njih je i međunarodna stručna konferencija o arheologiji i turizmu pod nazivom „*Sense and sustainability*“, u organizaciji Arheološkog muzeja u Zagrebu i Europskog udruženja arheologa, u sklopu višegodišnjeg projekta „Iron-Age-Danube“.³⁷⁷ Na konferenciji je održano preko 170 referata, a sudjelovalo je 225 sudionika iz raznih europskih i svjetskih zemalja.³⁷⁸ Na stručnom skupu „*SEADDA KICK-OFF MEETING*“ održan je prvi sastanak radnih skupina projekta „*COST Action: SEADDA – Saving European Archaeology from the Digital Dark Age*“, koji je usmjeren na pitanja dugoročnog očuvanja digitalnih arheoloških podataka.³⁷⁹ Održan je i okrugli stol „Ksenija Vinski-Gasparini – dama hrvatske arheologije“, na kojem je održano sedam predavanja o ovoj iznimno važnoj hrvatskoj arheologinji i muzealki.³⁸⁰

Tijekom 2019. god. u prostoru Arheološkog muzeja u Zagrebu i Galerije AMZ-a održana su 34 predavanja.³⁸¹ Ako se ovim brojkama dodaju predavanja sa znanstvenih i stručnih skupova, to znači da je u organizaciji Arheološkog Muzeja u Zagrebu u 2019. god.

³⁷⁶ *ibid.*, 43-45.

³⁷⁷ *ibid.*, 44.

³⁷⁸ *ibid.*

³⁷⁹ *ibid.*, 45.

³⁸⁰ *ibid.*, 44-45.

³⁸¹ *ibid.*, 81-82, 93-95.

održano preko 200 predavanja.³⁸² Zaposlenici Muzeja su, osim gostovanja na fakultetima, održali još šest gostujućih predavanja.³⁸³

I ove je godine nastavljen rad na projektu „Andautonija za djecu“, kada su u Ščitarjevu organizirane radionice i igraonice za djecu i za najavljene grupe.³⁸⁴ U radionicama i igraonicama je ukupno sudjelovalo 2 903 djece.³⁸⁵ Povodom 25 godina arheološkog parka Andautonija i 50 godina istraživanja lokaliteta u Ščitarjevu organizirana su besplatna stručna vodstva i radionice.³⁸⁶

Povodom Dana europske baštine čija je tema 2019. god. bila igra i zabava, u Ščitarjevu su predstavljene razne igre iz rimskog doba, a ulaz i stručna vodstva bili su besplatni.³⁸⁷

Od ostalih edukativnih aktivnosti, tijekom 2019. god. Arheološki muzej u Zagrebu organizirao je manifestaciju „Muzej u posjeti“ i razne višednevne škole i kampove.³⁸⁸ „Muzej u posjeti“ je program tijekom kojeg zaposlenici Muzeja posjećuju razne zdravstvene ustanove za djecu. Ove je godine razvijena suradnja s organiziranim školama u bolnicama te su posjećene KBC Sestre milosrdnice, Klinika za pedijatriju KBC-a Zagreb, Dječja bolnica Srebrnjak i Klinika za dječje bolesti.³⁸⁹ Tijekom posjeta izvodile su se radionice „Pišemo i čitamo hijeroglif“, „Mozaici“, „Život neandertalaca“ i „Grčke vaze“.³⁹⁰ Podatci o broju sudionika dostupni su samo za neke ustanove, a prema njima je najpopularnija radionica bila „Pišemo i čitamo hijeroglif“, sa 18 sudionika.³⁹¹ Ukupno je odrađeno šest posjeta, na kojima je sudjelovalo 85 djece.³⁹²

Od višednevnih škola i kampova, organizirana je Ljetna arheološka škola u Sisku namijenjena učenicima osnovne škole, tijekom kojeg su održana predavanja i posjet lokalitetu

³⁸² Preciznija brojka nije moguća zbog nepreciznih podataka u „Izvešću o radu 2019.“

³⁸³ *ibid.*, 81-82.

³⁸⁴ *ibid.*, 83.

³⁸⁵ *ibid.*

³⁸⁶ *ibid.*

³⁸⁷ *ibid.*

³⁸⁸ *ibid.*, 83-87.

³⁸⁹ *ibid.*, 85.

³⁹⁰ *ibid.*, 85-86.

³⁹¹ *ibid.*, 85.

³⁹² *ibid.*, 86.

Viškovci-Gradina.³⁹³ Organiziran je i proljetni kamp „Mladi forenzičari“ namijenjen djeci starijoj od 11 godina.³⁹⁴ Kamp je trajao četiri dana, a svaki je dan sudjelovalo 14 sudionika.³⁹⁵

I ove je godine održan program popularizacije arheologije „Arheološki susreti“, tijekom kojega su organizirana predavanja i interaktivne radionice te ljetna arheološka škola na lokalitetu Sisak-Pogorelac.³⁹⁶

Muzej je sudjelovao i u 24. edukativnoj muzejskoj akciji „(Pre)hrana – bonton za stolom“, u organizaciji Hrvatskog muzejskog društva, na kojoj su se provodile razne radionice te je na programu sudjelovalo 478 posjetitelja školske populacije.³⁹⁷

Arheološki muzej u Zagrebu sudjelovao je u manifestaciji „Muzeji izvan muzeja“, u organizaciji Hrvatskog prirodoslovnog muzeja i Turističke zajednice grada Zagreba.³⁹⁸ Na manifestaciji je održana radionica „Egipatske piramide“, na kojoj su sudjelovala 32 sudionika.³⁹⁹

Muzej je sudjelovao i u Noći muzeja, kada je ostvarena suradnja sa 80 volontera iz zagrebačke X. gimnazije „Ivan Supek“ i iz Saveza izviđača Hrvatske.⁴⁰⁰ Noć muzeja u Arheološkom muzeju u Zagrebu 2019. god. posjetila su 5 093 posjetitelja.⁴⁰¹

Ljetni kamp „*Arts&Crafts* u Arheološkom“ održan je u tri termina, a bio je namijenjen djeci i mladima.⁴⁰² Kamp je trajao pet dana, a svaki je dan kroz radionice obrađena tematika raznih materijala i njihove uporabe kroz povijest, a zadnji dan kampa organizirana je i izložba.⁴⁰³ Na kampu je ukupno sudjelovao 41 polaznik.⁴⁰⁴

³⁹³ *ibid.*, 84.

³⁹⁴ *ibid.*, 86.

³⁹⁵ *ibid.*

³⁹⁶ *ibid.*, 80, 83.

³⁹⁷ *ibid.*, 85.

³⁹⁸ *ibid.*

³⁹⁹ *ibid.*

⁴⁰⁰ *ibid.*, 84.

⁴⁰¹ *ibid.*, 95.

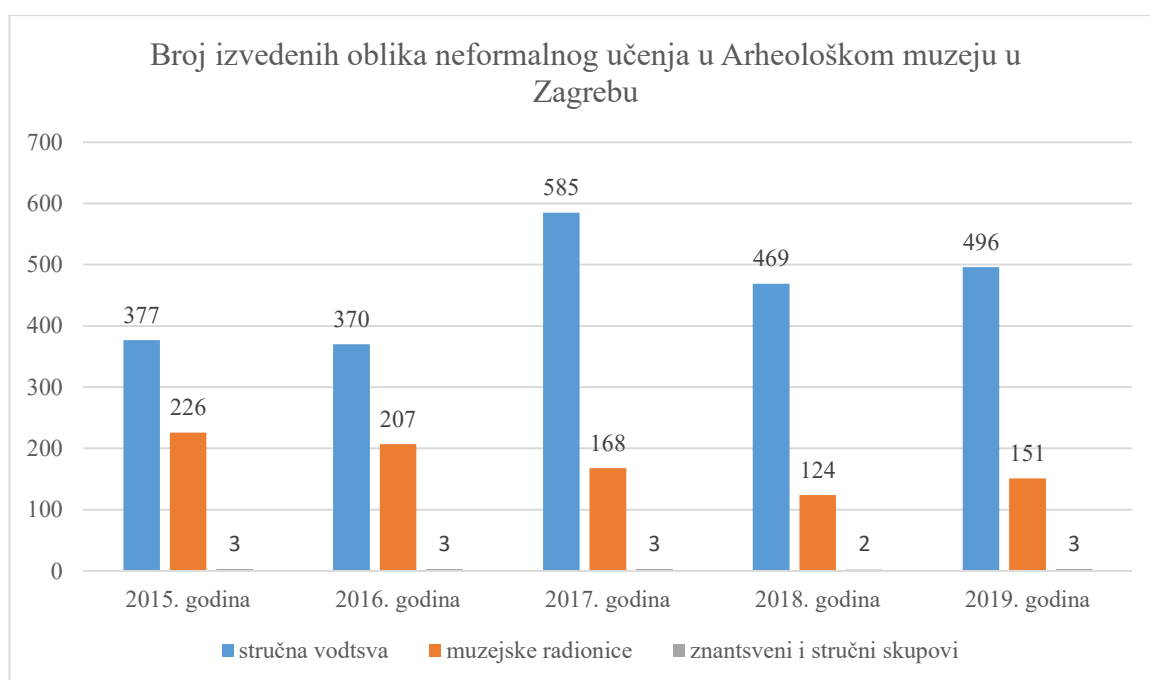
⁴⁰² *ibid.*, 86.

⁴⁰³ *ibid.*, 86-87.

⁴⁰⁴ *ibid.*, 87.

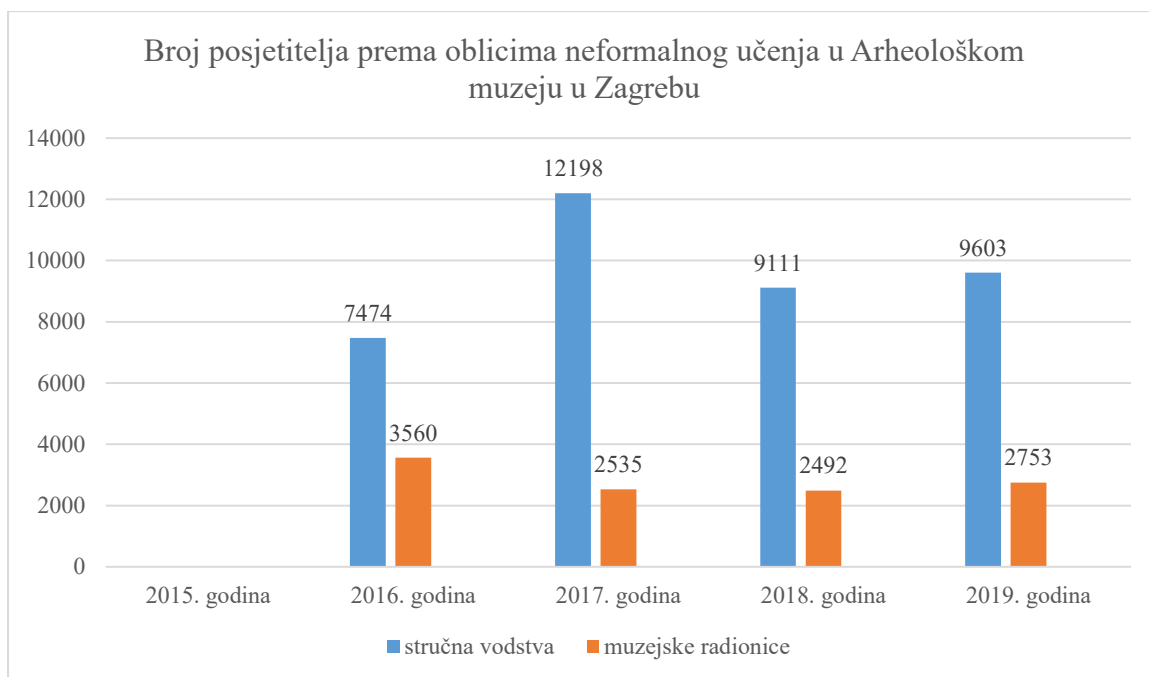
8. Analiza oblika neformalnog učenja u Arheološkom muzeju u Zagrebu

U Grafikonu 1. vidljiv je broj izvedenih oblika neformalnog učenja provedenih u Arheološkom muzeju u Zagrebu između 2015. i 2019. god. U broj izvedenih znanstvenih i stručnih skupova nisu uključena samostalna predavanja niti predavanja organizirana povodom raznih manifestacija, zbog nepreglednosti tih podataka u *Izvešćima o radu* za pojedinu godinu.

Grafikon 1. Broj izvedenih oblika neformalnog učenja u Arheološkom muzeju u Zagrebu

U Grafikonu 2. prikazan je broj posjetitelja na stručnim vodstvima i muzejskim radionicama izvedenima u Muzeju između 2016. i 2019. god. Podatci za 2015. god., kao i podatci o posjetiteljima na znanstvenim i stručnim skupovima, nisu dostupni u *Izvešćima o radu* te stoga nisu uključeni u grafički prikaz.

Grafikon 2. Broj posjetitelja prema oblicima neformalnog učenja u Arheološkom muzeju u Zagrebu

8.1. Stručna vodstva

Iz dostupnih podataka o održanim stručnim vodstvima kroz godine vidljivo je da je njihov broj 2015. i 2016. god. bio otprilike jednak (oko 350 do 400 vodstava),⁴⁰⁵ dok je 2017. god. on znatno porastao (585 vodstava).⁴⁰⁶ Godine 2018. i 2019. broj održanih vodstava nešto je manji, ali i dalje veći nego 2015. i 2016. god. (oko 500 vodstava).⁴⁰⁷ S obzirom da se velik broj vodstava odvija uz radionice i uz privremene izložbe, može se pretpostaviti da je veliki porast broja stručnih vodstava vezan uz određene izložbe i prateće radionice koje su muzejski posjetitelji doživjeli kao zanimljive. Uistinu, 2017. god. otvorene su dvije izložbe koje su se ispostavile vrlo popularnima – izložba „Anamneza – povijest bolesti u antičkom svijetu“, koju je Muzejski dokumentacijski centar proglasio najboljom za 2017. god., i to u dvije kategorije (Izložba godine i Edukativno-pedagoški projekt)⁴⁰⁸ te izložba „*Post Scriptum*“, za čiji je popratni edukativni program interes posjetitelja bio iznimno velik. Vrlo je vjerojatno da

⁴⁰⁵ Izvješće o radu 2015., 58; Izvješće o radu 2016., 59.

⁴⁰⁶ Izvješće o radu 2017., 69.

⁴⁰⁷ Izvješće o radu 2018., 84; Izvješće o radu 2019., 80.

⁴⁰⁸ AMZ – Izložba 'Anamneza – povijest bolesti u antičkom svijetu' u Puli (PRESS) | Arheologija, <https://www.arheologija.hr/?p=12170>, 17.2.2021.

je velik broj stručnih vodstava održan upravo po ovim izložbama te u sklopu njihovih popratnih edukativnih sadržaja.

S obzirom da se stručna vodstva uglavnom organiziraju prema interesu i želji posjetitelja, ona su odličan odraz njihovog interesa za teme kojima se Muzej bavi i želje da o tim temama saznaju više nego što bi saznali samostalnim obilaskom Muzeja. Brojevi o održanim stručnim vodstvima pokazuju zaista veliki interes publike za Arheološki muzej u Zagrebu. Osim toga, Muzej svake subote u 15 sati nudi i besplatna stručna vodstva (uz kupljenu ulaznicu) za sve zainteresirane građane.⁴⁰⁹ Autor ovog rada ovo smatra odličnom praksom jer je to način na koji se mogu privući novi i potencijalni posjetitelji, koji se inače možda i ne bi uputili u samostalan posjet Muzeju. Organizacijom besplatnog stručnog vodstva posjetitelji ga ne moraju sami organizirati (a ni platiti) te dobiju priliku od stručne osobe saznati mnogo toga o muzejskom postavu. Bez vodstva nestručni su posjetitelji prepušteni sami sebi i predmetnim legendama, dok je razina komuniciranih informacija uz stručno vodstvo ipak mnogo dublja. Termin vodstva subotom u 15 sati također autor rada također smatra dobrim, ako se u obzir uzme da većina (potencijalnih) posjetitelja preko tjedna radi, pa je slobodna vikendom. Autor ovog rada vjeruje da se posjetitelji koji su sudjelovali na vodstvu i na taj se način barem donekle upoznali s muzejskim postavom mnogo lakše i češće odlučuju na ponovni (samostalni ili ne) posjet muzeju.

Stručna vodstva po muzejskim postavima i privremenim izložbama vode muzejska pedagoginja, kustosi i studenti arheologije. Vodstva se najčešće održavaju na hrvatskom jeziku, ali po potrebi i na stranom jeziku. U *Izvyješćima o radu muzeja* strani je jezik ponekad definiran kao engleski jezik, a ponekad samo kao strani jezik, pa nije jasno odvijaju li se stručna vodstva samo na engleskom ili na još kojem stranom jeziku. Stručna vodstva na stranom jeziku u današnjim se muzejima podrazumijevaju, s obzirom na velik broj turista i stranih posjetitelja.

8.2. Muzejske radionice

Arheološki muzej u Zagrebu svojim posjetiteljima nudi kako radionice vezane uz stalni muzejski postav (radionice iz stalne muzejske ponude), tako i radionice vezane uz privremene izložbe i razne manifestacije i programe.

⁴⁰⁹ Cijene ulaznica i stručnog vodstva | Arheološki muzej u Zagrebu, <https://www.amz.hr/hr/posjet/arheoloski-muzej-u-zagrebu/cijene-ulaznica-i-strucnog-vodstva/>, 17.2.2021.

Iz dostupnih podataka o broju izvedenih radionica po pojedinim godinama zamjetno je da se oni bitno razlikuju te da kroz godine opadaju. Tako je 2015. god. ukupno izvedeno 226 radionica,⁴¹⁰ 2016. broj je 207 radionica,⁴¹¹ dok 2017. god. on iznosi 168,⁴¹² a 2018. je ukupni broj izvedenih radionica 124.⁴¹³ Godine 2019. broj izvedenih radionica blago raste te iznosi 151.⁴¹⁴

Zanimljivo je da je broj izvedenih radionica po godinama suprotan broju stručnih vodstava; u godinama kada je izvedeno najviše radionica, stručnih je vodstava bilo manje i obrnuto. Tako je 2015. i 2016. god., kada je održano 200-tinjak radionica godišnje, vodstava bilo oko 350-400. 2018. i 2019. god., kada je održano do 150 radionica godišnje, vodstava je bilo oko 500. Ovim brojevima odudara 2017. god., kada je održan srednji broj radionica (njih 168), ali daleko najviše stručnih vodstava (njih 585). Razlog ovom nesrazmjernom broju radionica i vodstava može biti taj što se broj vodstava odnosi na njihov ukupan broj, i po stalnom postavu i po privremenim izložbama, dok se broj izvedenih radionica odnosi samo na radionice iz stalnog muzejskog postava, odnosno u tu brojku nisu uključene radionice vezane uz privremene izložbe. Tijekom godina kada je bilo više privremenih izložbi za pretpostaviti je da je bilo i mnogo radionica vezanih uz izložbe, pa se radionice iz stalne ponude nisu toliko izvodile. Kao primjer možemo opet uzeti 2017. god. i dvije popularne izložbe, „Anamneza – povijest bolesti u antičkom svijetu“ i „*Post scriptum*“. Zasiurno je po tim izložbama odrađen velik broj vodstava, koji je uključen u ukupan broj vodstava, i radionica koje, međutim, nisu uključene u sumu radionica jer nisu iz stalne muzejske ponude.

Jedan segment spomenute izložbe „*Post scriptum*“ iz 2017. god. možemo navesti i kao primjer loše prakse Muzeja. Naime, uz ovu je je izložbu održano devet radionica na kojima su sudjelovala 284 posjetitelja, a njih čak 418 moralo je biti odbijeno u sudjelovanju zbog ograničenog prostora.⁴¹⁵ Nije jasan razlog zbog kojeg je Muzej odbio toliki broj zainteresiranih posjetitelja. Možda razlog leži u tome što su radionice držali vanjski suradnici, tj. osobe koje nisu zaposlenici Muzeja, pa radionice ovise o njihovom rasporedu i raspoloživom vremenu. Ipak, autor ovog rada smatra da je Muzej mogao ponoviti radionice, barem još jednom ili dvaput, čak i nakon trajanja izložbe. Ovaj je potez Muzeja izuzetno loš

⁴¹⁰ Izvješće o radu 2015., 60.

⁴¹¹ U Izvješću o radu za 2016. godinu navodi se da je ukupno održano 207 radionica, iako se zbrajanjem broja održavanja pojedinih radionica dobije zbroj od 203 radionice; Izvješće o radu 2016., 61.

⁴¹² Izvješće o radu 2017., 73.

⁴¹³ Izvješće o radu 2018., 87.

⁴¹⁴ Izvješće o radu 2019., 83.

⁴¹⁵ Izvješće o radu 2017., 72.

jer je ovako uistinu velik broj aktualnih i potencijalnih posjetitelja ostao uskraćen za određeno iskustvo kojim bi zadovoljili svoje interese. Organiziranjem dodatnih radionica Muzej bi zasigurno stekao veću naklonost svoje publike jer bi joj tako dao do znanja da uvažava njihove želje i interese.

Arheološki muzej u Zagrebu u svojoj stalnoj ponudi ima mnogo radionica koje su svojom temom vezane uz razne odjele Muzeja. Popis radionica, njihov opis, cijena, ciljana skupina, trajanje i broj sudionika dostupni su na internetskim stranicama Muzeja,⁴¹⁶ a nazivi radionica spomenuti su i u *Izvešćima o radu* za pojedinu godinu. Međutim, ponuda radionica se kroz godine mijenja, pa tako trenutno u ponudi nema mnogo radionica koje su izvođene od 2015. do 2019. god. S obzirom da informacije o radionicama nisu dostupne u *Izvešćima o radu*, to otežava analizu sadržaja pojedinih radionica.

Tijekom godina koje su obrađene u ovom radu (od 2015. do 2019. god.) najpopularnijima su se pokazale radionice egiptološke tematike, prvenstveno radionica „Pišemo i čitamo hijeroglif“ koja se svake godine pokazala najpopularnijom i daleko najizvođenijom, koja čini gotovo polovicu (2019. i preko polovice)⁴¹⁷ ukupnog broja izvedenih radionica iz stalne ponude. Godine 2016. druga najizvođenija radionica bila je „Budi Indiana Jones“,⁴¹⁸ 2017. to je bila radionica „Pišemo i čitamo grčke hijeroglif“,⁴¹⁹ a 2018. i 2019. god. na drugom mjestu bila radionica „Egipatska piramida“.⁴²⁰ Treća najizvođenija radionica između 2016. i 2019. god. uvijek je bila „Mali egipatski umjetnici“ (za 2015. god. nedostaju podatci o tome koliko je puta održana pojedina radionica).

Iz navedenih podataka očigledno je da su posjetitelji, od svih tematika kojima se Muzej bavi, najzainteresiraniji upravo za egiptološku tematiku. Ovo je donekle očekivano jer se opravdano može pretpostaviti da je djeci školskog uzrasta, koja su ciljana skupina gotovo svih ovih radionica, Egipatski odjel najzanimljiviji među svim odjelima Arheološkog muzeja u Zagrebu. Međutim, ne smije se zaboraviti da je radionica „Čitamo i pišemo hijeroglif“ jedina iz stalne muzejske ponude koja nije namijenjena isključivo djeci, nego i odraslima,⁴²¹ pa je možda zato i toliko tražena, odnosno jedina je koja zadovoljava interese i odraslih

⁴¹⁶ Edukativne radionice za grupni posjet | Arheološki muzej u Zagrebu, <https://www.amz.hr/hr/posjet/arheoloski-muzej-u-zagrebu/najava-grupnih-posjeta-muzej/edukativne-radionice/>, 28.1.2021.

⁴¹⁷ Izvešće o radu 2019., 83.

⁴¹⁸ Izvešće o radu 2016., 61.

⁴¹⁹ Izvešće o radu 2017., 73.

⁴²⁰ Izvešće o radu 2018., 87; 2019., 83.

⁴²¹ Egipatske radionice | Arheološki muzej u Zagrebu, <https://www.amz.hr/hr/posjet/arheoloski-muzej-u-zagrebu/najava-grupnih-posjeta-muzej/edukativne-radionice/egipatske-radionice/>, 18.2.2021.

posjetitelja. Znatno manja popularnost ostalih radionica egiptološke tematike, primjerice radionica „Ušabti“ ili „Faraonska kruna“, vjerojatno se može objasniti time što djeca školskog uzrasta ne znaju što su ušabti niti ne prepoznaju osobitost i simboliku faraonskih kruna. Te radionice kod njih ne bude interes jer ih nisu u mogućnosti povezati s nekim već postojećim znanjem, što je preduvjet za daljnje stjecanje znanja, pa ih doživljavaju kao nešto nepoznato, neshvatljivo, apstraktno i, kao posljedicu toga, nezanimljivo.

Popularnost radionica koje se ne bave egiptološkom tematikom prvenstveno se može povećati njihovim boljim oglašavanjem. Na službenoj internetskoj stranici Arheološkog muzeja u Zagrebu postoji popis radionica koje su u stalnoj ponudi,⁴²² ali se ne oglašavaju u tolikoj mjeri kao, primjerice, izložbe i predavanja. Oglašavanje je najjednostavnije i najučinkovitije putem društvenih mreža, iako ondje ne bi toliko došlo do ciljane publike radionica, ali bi do njihovih roditelja i učitelja, koji na kraju i organiziraju posjet Muzeju i sudjelovanje na radionicama. Osim oglašavanja samih radionica, korisni mogu biti i razni programi popularizacije kako arheologije općenito, tako i određenih tema, u ovom slučaju povijesnih razdoblja, kojima se Muzej bavi. Dobar primjer jednog takvog programa je „Pretpovijest petkom“ koji se od 2018. god. provodi putem objava na *Facebook-u*,⁴²³ gdje se svakog petka može ukratko pročitati o nekoj temi iz prapovijesti. Upoznavanjem sa tematikom i sadržajima muzeja kod postojećih i potencijalnih se posjetitelja budi interes i stvara temeljno znanje koje je, kako je više puta rečeno u ovom radu, preduvjet za daljnje usvajanje znanja.

S obzirom da se kroz godine pokazalo da su radionice egiptološke tematike najpopularnije, možda ne bi bilo loše proširiti njihovu ponudu i posjetiteljima ponuditi još takvih radionica. Nadalje, trebalo bi prošiti i ponudu radionica koje nisu namijenjene djeci, nego odraslima. Odrasli također imaju interese i žele ih ispuniti te ih zanima tematika kojom se Arheološki muzej u Zagrebu bavi. Djeca nisu jedina koja uče; odrasli također uče, pa i njima treba pružiti priliku da u opuštenoj i prijateljskoj atmosferi nauče nešto novo i pritom se zabave. Naposljetku, svaki je muzej tu zbog svojih posjetitelja, a ne posjetitelji zbog muzeja, niti muzej postoji sam zbog sebe. Svaki muzej treba slušati želje svojih posjetitelja i tako im pokazati da mu je stalo do njih. Interes odraslih za radionice itekako postoji, a primjer je već mnogo puta spomenuta radionica „Čitamo i pišemo hijeroglif“.

⁴²² Edukativne radionice za grupni posjet | Arheološki muzej u Zagrebu, <https://www.amz.hr/hr/posjet/arheoloski-muzej-u-zagrebu/najava-grupnih-posjeta-muzej/edukativne-radionice/>, 28.1.2021.

⁴²³ Izvješće o radu 2018., 105.

Omogućavanjem sadržaja svim svojim posjetiteljima, a ne samo jednom dijelu, može se ne samo zadržati stara publika, nego i privući nova.

8.3. Stručni i znanstveni skupovi, predavanja i seminari

Arheološki muzej u Zagrebu čest je domaćin raznih predavanja, seminara, stručnih i znanstvenih skupova te manifestacija, kako u vlastitoj organizaciji, tako i u suorganizaciji s drugim srodnim institucijama, a ponekad djelatnici Muzeja drže i gostujuća predavanja u drugim ustanovama. Nažalost, podatci o broju slušača na predavanjima rijetko su zabilježeni, pa se ne može raspravljati o njihovoj popularnosti. Predavanja češće budu organizirana u sklopu raznih skupova, seminara i okruglih stolova, a rjeđe su organizirana samostalna predavanja. Ona su najčešće arheološke i/ili povijesne tematike, odnosno tiču se znanstvenih disciplina kojima se muzej bavi, a ponekad su organizirana i predavanja drugih tematika, npr. pojedina predavanja u sklopu međunarodnog kulturnog programa „*Four Seasons of Czech Culture*“,⁴²⁴ organiziranom 2019. god. pod pokroviteljstvom Veleposlanstva Republike Češke u Republici Hrvatskoj.⁴²⁵

S obzirom na nesustavnost i nedosljednost u prikazivanju podataka u *Izvjješćima o radu* za pojedine godine, podatci koji slijede trebaju se uzeti samo kao okvirni. Godine 2015. i 2016. u Muzeju su organizirana po dva znanstvena i jedan stručni skup,⁴²⁶ dok su 2017. god. u Muzeju organizirana četiri ciklusa predavanja uz četiri izložbe.⁴²⁷ Godine 2018. održana su dva znanstvena skupa⁴²⁸ te ciklus predavanja u sklopu manifestacije „Branimirova godina“.⁴²⁹ Godine 2019. organizirana su tri znanstvena i stručna skupa, a kada im se pridodaju sva ostala predavanja u organizaciji Muzeja,⁴³⁰ ukupno ih je održano preko 200.⁴³¹

Mnoštvo znanstvenih i stručnih skupova te predavanja općenito dobro je za publicitet svakog muzeja, jer se njihovim oglašavanjem oglašava i sam muzej, što, naravno, privlači publiku i potencijalne posjetitelje. Nadalje, posjetitelji koji u muzej dođu poslušati predavanje, u većini će se slučajeva u njemu zadržati i prije i/ili nakon predavanja te će samostalno razgledati muzejski postav i privremene izložbe. Predavanja također idu u prilog

⁴²⁴ Four Seasons of Czech Culture | Arheološki muzej u Zagrebu, <https://www.amz.hr/hr/dogadanja/arhiva-dogadanja/2019/four-seasons-of-czech-culture/>, 20.2.2021.

⁴²⁵ O ciklusu događanja | Arheološki muzej u Zagrebu, <https://www.amz.hr/hr/dogadanja/arhiva-dogadanja/2019/four-seasons-of-czech-culture/o-ciklusu-dogadanja>, 20.2.2021.

⁴²⁶ Izvjješće o radu 2015., 43; Izvjješće o radu 2016., 41-42.

⁴²⁷ Izvjješće o radu 2017., 71-72.

⁴²⁸ Izvjješće o radu 2018., 41.

⁴²⁹ *ibid.*, 85.

⁴³⁰ Izvjješće o radu 2019., 43-45.

⁴³¹ *ibid.*, 81-82, 93-95.

popularizaciji arheologije i povijesti kao znanosti, što u konačnici opet vodi ka popularizaciji i samog Arheološkog muzeja u Zagrebu koji se bavi arheološkom i povijesnom tematikom.

8.4. Ostali oblici neformalnog učenja u Arheološkom muzeju u Zagrebu

U *Izveščima o radu* pod rubrikom *Edukativna djelatnost / Ostalo* navedene su razne manifestacije i programi u organizaciji Arheološkog muzeja u Zagrebu. Na tim se programima izvodi kombinacija već navedenih oblika neformalnog učenja (stručna vodstva, radionice i predavanja), koja je uglavnom povezana nekom zajedničkom temom. U ovom su poglavlju rada spomenute razne manifestacije koje je Muzej organizirao ili u kojima je sudjelovao tijekom svih pet godina obrađenih u ovom radu.

Na arheološkom lokalitetu Andautonija u Ščitarjevu su se od 2015. do 2019. god. provodila dva programa – „Proljeće u Andautoniji“ i „Andautonija za djecu“ (uz iznimku 2019. god., kada je održan samo program „Andautonija za djecu“). U sklopu programa „Proljeće u Andautoniji“ posjetiteljima bude osiguran besplatni prijevoz od Zagreba do lokaliteta, besplatan ulaz te besplatna stručna vodstva i radionice, dok tijekom programa „Andautonija za djecu“ budu organizirane radionice namijenjena dječjim posjetiteljima, a obrađuju teme vezane uz antiku. Ova dva programa, tj. manifestacije, imaju kao cilj privući posjetitelje na sam lokalitet kako bi se upoznali s arheološkom baštinom zagrebačke okolice te sa samim razdobljem antike. Manifestaciju „Proljeće u Andautoniji“ 2015. i 2016. god. posjetilo je oko 800 posjetitelja,⁴³² dok je 2017. god. broj posjetitelja bio nešto veći (njih 950),⁴³³ a 2018. god. zamjetno manji (450 posjetitelja).⁴³⁴

Muzej je tijekom svih pet godina organizirao edukativni program „Muzej u posjeti“, kada su organizirani posjeti i radionice u raznim zdravstvenim ustanovama i ustanovama za rehabilitaciju, gdje su posjećivana djeca koja zbog svog zdravstvenog stanja nisu u mogućnosti osobno posjetiti Muzej. Autor ovog rada akciju smatra hvalevrijednom jer njome Muzej pokazuje da mu je stalo do svih svojih (potencijalnih) posjetitelja, čak i kada ga nisu u mogućnosti fizički posjetiti. Posjetom raznih zdravstvenih i rehabilitacijskih ustanova za djecu, ona dobivaju priliku sudjelovati u muzejskim radionicama i tako steći neka nova iskustva i znanja koja bez ovog programa možda ne bi mogla steći.

⁴³² Izvešće o radu 2015., 63; Izvešće o radu 2016., 63-64.

⁴³³ Izvešće o radu 2017., 80-81.

⁴³⁴ Izvešće o radu 2018., 92-93.

Svih je pet godina Muzej sudjelovao u Edukativnoj muzejskoj akciji koju svake godine povodom Međunarodnog dana muzeja organizira Hrvatsko muzejsko društvo. Manifestacija se održava tijekom mjesec dana, kada se organiziraju razne radionice namijenjene svim uzrastima. Sudjelovanjem u ovoj akciji Muzej svojim posjetiteljima nudi nove sadržaje, ali i ima priliku privući nove posjetitelje.

Svake godine Muzej organizira i program popularizacije arheologije pod nazivom „Arheološki susreti“, kada se diljem Hrvatske posjećuju osnovne i srednje škole te se za njih organiziraju predavanja o Muzeju i arheologiji te razne radionice. Ovim programom Muzej, osim što popularizira arheologiju kao znanost, vrši promidžbu i samog sebe. Sudionici programa tako upoznaju Muzej i postoji velika šansa da će ga jednog dana i posjetiti.

9. Problematika ciljane publike

Kod svih edukativnih aktivnosti koje neki muzej svojim posjetiteljima nudi, uvijek se javlja problem ciljane publike. Ona predstavlja onu skupinu ili skupine posjetitelja kojima je organizirani projekt ili događaj namijenjen te su to skupine koje muzej nastoji privući i potaknuti na sudjelovanje. Ciljane su skupine najčešće definirane prema dobi, kada se dijele na djecu i odrasle, i prema stupnju stručnosti u određenoj temi, kada se dijele na stručnjake i nestručnjake. Između stručnjaka i nestručnjaka u određenoj temi možda se mogu smjestiti studenti koji se bave tom temom. Naime, oni su stručniji od nestručnjaka, ali još nisu dovoljno stručni da bi se smatrali stručnjacima. Na primjeru arheologije stručnjacima bi se smatrali diplomirani arheolozi, nestručnjaci su svi oni koji se ne bave arheologijom, a između bi se smjestili studenti arheologije koji imaju određeno znanje o arheologiji, ali ne toliko kao diplomirani arheolozi koji se njome i bave. Važno je ne miješati dob ciljane skupine sa njezinom razinom stručnosti; djeca ponekad, u nekim područjima, mogu biti stručnija od odraslih osoba. Kao primjer u Arheološkom muzeju u Zagrebu možemo navesti veoma popularne radionice egiptološke tematike, koje su gotovo sve namijenjene upravo djeci. Dijete koje zanima egiptologija, koje je prošlo kroz nekoliko radionica egiptološke tematike i koje u slobodno vrijeme upija sadržaje egiptološke tematike može biti puno stručnije u području egiptologije od odrasle osobe koja se prvi put susreće s tom temom.

Podjela posjetitelja prema ciljanim skupinama u muzejima je neophodna, posebno kada se radi o neformalnim oblicima učenja koje muzej nudi. S obzirom da u neformalnom

učenju postoji stručna osoba koja učenike vodi kroz sam proces učenja, neophodno je da ona prilagodi svoj pristup učenicima kojima se obraća. Upravo je ta prilagodba pristupa (ponekad i samog sadržaja) ono što definira ciljanu publiku. Ciljane publike važno je odrediti i definirati za sve oblike neformalnog učenja u muzejima, kako bi joj se mogli prilagoditi te kako bi njeni pripadnici iz sadržaja koji im se nudi mogli dobiti najviše koristi. Pristup djeci nikada ne može (i ne smije) biti isti pristupu odraslim osobama, kao što pristup nestručnjacima ne može (i ne smije) biti isti kao pristup stručnjacima. Ako se pristup ne prilagodi ciljanoj publici, ona ne samo da vjerojatno neće ništa naučiti, nego se može dogoditi i ono suprotno – njezini pripadnici možda postanu zbunjeni, nesigurni u sebe zbog nedostatka potrebnog (pred)znanja ili im može biti dosadno ako im je (pred)znanje o temi preveliko.

Kod stručnih vodstava određivanje ciljane publike je važno jer ono određuje način i količinu komuniciranih informacija, a ponekad i same informacije. Djecu najčešće neće zanimati isto ono što zanima odrasle, kao što ni stručnjake najčešće neće zanimati ono što zanima nestručnjake. Stručna vodstva nemaju unaprijed definiranu ciljanu publiku, tj. ona se ne određuje prilikom odabira najvažnijih informacija koje se posjetiteljima komuniciraju tijekom vodstva jer su te informacije uglavnom iste za sve ciljne skupine, ali se mogu modificirati prema željama i interesima. Prilagodba ciljanoj publici tijekom stručnog vodstva individualna je i ovisi o vodiču (muzejskom pedagogu, kustosu, studentu), a zapravo je definirana tek onda kada vodič sazna kome će ga održati. Razlika između ciljanih publika stručnih vodstava nije tolika u informacijama, kolika u samom načinu njihova komuniciranja. Za radionice je neizmjenljivo važno odrediti ciljanu publiku jer o tome najviše ovisi način njezina izvođenja. Ciljana se publika definira još prilikom osmišljavanja radionice, mnogo prije njezina izvođenja, a nipošto nakon što je plan njezine provedbe već definiran. Radionica namijenjena djeci uvelike će se razlikovati od radionice koja je namijenjena odraslima i obratno. Određivanje ciljane publike za predavanja možda je najteže, jer su ona najčešće otvorena za javnost te se slušači ne moraju za njih posebno najavljivati. Definiranje ciljne skupine više ovisi o samom predavaču, a manje je odluka muzeja te se odvija prilikom pripreme predavanja. Nije isto hoće li neko predavanje biti stručno, odnosno namijenjeno stručnjacima, ili će biti znanstveno-popularno, namijenjeno nestručnjacima, čija je svrha popularizacija i upoznavanje nestručnjaka s određenom temom.

U *Izješćima o radu* Arheološkog muzeja u Zagrebu ciljne skupine posjetitelja nisu pretjerano detaljno definirane. Što se tiče stručnih vodstava, u *Izješćima* je navedeno koje su skupine posjetitelja na njima sudjelovale; najčešće se radi o školarcima, studentima i

„građanstvu“, a ponekad i stranim arheolozima i sudionicima stručnih i znanstvenih skupova te studentima treće životne dobi i polaznicima dnevnih bolnica. Pojam „građanstva“ izuzetno je problematičan jer nigdje nije definiran. Autor ovog rada pretpostavlja da se tu radi o skupini koju se inače naziva „široj javnosti“, ali ni tu nije jasno tko točno pripada toj skupini. Pretpostavka je da je riječ o odraslim osobama, nestručnjacima u području arheologije i/ili povijesti, što je već dovoljno definirana ciljana skupina. Ako je ta pretpostavka točna, nije jasno zašto Muzej umjesto pojma „građanstvo“ ne koristi gore navedenu definiciju te skupine. Također je vjerojatno i da Muzej pojmom „građanstvo“ želi pokriti sve skupine zainteresiranih posjetitelja, bez obzira na njihovu dob i stručnost. Možda je razlog zbog kojeg Muzej ne definira precizno ciljanu publiku edukativnih sadržaja i taj što ne želi obeshrabrati u sudjelovanju posjetitelje koji ne pripadaju ciljanoj publici. Kao ciljana publika besplatnih stručnih vodstava po stalnom i privremenom muzejskom postavu subotom u 15 sati navode se „svi zainteresirani građani“.⁴³⁵ Na taj način definirana ciljana publika teško se može nazvati ciljanom publikom, jer podrazumijeva sve potencijalne posjetitelje, a ne konkretnu skupinu koju se želi privući. S obzirom da se radi o besplatnim vodstvima koja se odvijaju samo u jednom terminu mjesečno, a grupe se ne najavljuju unaprijed, razumljivo je da je teško odrediti samo jednu ciljanu publiku. Na vodiču je da se pokuša prilagoditi svima (ako je to moguće), kako bi svi razumjeli sadržaj koji im se komunicira, ali prilagodbom svim posjetiteljima ni jedna skupina od vodstva ne dobiva maksimum.

Ciljane publike radionica koje su stalnoj ponudi Arheološkog muzeja u Zagrebu detaljno su definirane na njegovim internetskim stranicama.⁴³⁶ Međutim, aktualna ponuda radionica koja je dostupna na internetskim stranicama razlikuje se od ponude radionica od 2015. do 2019. god., koje su spomenute u ovom radu, tako da se za većinu njih ne može odrediti ciljana publika (ti podatci nisu navedeni u *Izvešćima o radu*). Stoga će ovdje biti iznesen kratki osvrt na ciljane skupine radionica koje su trenutno u stalnoj muzejskoj ponudi. Sve su one namijenjene djeci školskog uzrasta, osim radionice „Pišemo i čitamo hijeroglif“, koja je namijenjena svim uzrastima. Ciljane skupine školaraca dodatno su podijeljene na učenike koji pohađaju prvi do četvrti razred osnovne škole, učenike koji pohađaju peti do

⁴³⁵ Izvešće o radu 2015., 59; Izvešće o radu 2016., 59.

⁴³⁶ Edukativne radionice za grupni posjet | Arheološki muzej u Zagrebu, <https://www.amz.hr/hr/posjet/arheoloski-muzej-u-zagrebu/najava-grupnih-posjeta-muzej/edukativne-radionice/>, 28.1.2021.

osmi razred osnovne škole te učenike prvog i drugog razreda srednje škole⁴³⁷ te na njima istovremeno može sudjelovati do 25 učenika.⁴³⁸

Znanje školaraca o temama kojima se Arheološki muzej u Zagrebu bavi u velikoj većini ovisi o školskom kurikulumu i gradivu koje su prošli, tako da će se znanje prvaša ili petaša uvelike razlikovati od znanja srednjoškolaca. Učenici nižih razreda osnovne škole će, primjerice, uz razdoblje prapovijesti vezati sliku o špiljskom pračovjeku s toljagom i mamutima, uz razdoblje srednjeg vijeka vezat će dvorce i princeze iz bajki, dok o antici vjerojatno neće znati mnogo toga. S druge strane, srednjoškolci će imati mnogo veće znanje o ova tri povijesna razdoblja. Popularnost Egiptološkog odjela, iako se o starom Egiptu ne uči puno u školi, može se objasniti velikom zastupljenošću egiptologije u popularnoj kulturi. Autor ovog rada vjeruje da je svaki školarac upoznat s pojmovima piramida, faraona i hijeroglifa, koji uz sebe vežu određenu dozu mističnosti, koja kod djece, ali i kod odraslih, budi interes i zanimanje. Zbog različitog stupnja predznanja o povijesnom razdoblju kojim se pojedina radionica bavi, autor ovog rada smatra da dodatna podjela ciljanih skupina na međusobno bliskije dobne skupine nije loša. S druge pak strane, ne može se tvrditi da je predznanje o povijesnim (i pretpovijesnim) razdobljima neophodno za pohađanje određene radionice, jer polaznici na radionici dobiju sve relevantne informacije.

Predavanja u Arheološkom muzeju Zagreb nemaju definiranu ciljanu publiku, osim kada su namijenjena studentima arheologije i povijesti ili su „otvorena za javnost“. Predavanja namijenjena studentima najčešće se izvode u sklopu fakultativnih kolegija i kao takva pripadaju sferi formalnog obrazovanja, pa nisu uključena u ovaj rad. Za predavanja u Muzeju koja su „otvorena za javnost“ ne može se reći da imaju definiranu ciljanu publiku jer „javnost“, isto kao i „građanstvo“, nije ciljana publika, iz već spomenutih razloga.

10. Zaključak

Učenje u muzeju vrlo je važan način komunikacije samog muzeja sa svojim posjetiteljima. Svrha ovog diplomskog rada bila je prikazati oblike neformalnog učenja koji se provode u Arheološkom muzeju u Zagrebu, na primjeru programa provedenih od 2015. do

⁴³⁷ Postoji i kombinacija ovih dviju grupa, npr. ciljana skupina za radionicu „Moderni Japodi“ su školarci od trećeg do šestog razreda osnovne škole.

⁴³⁸ Edukativne radionice za grupni posjet | Arheološki muzej u Zagrebu, <https://www.amz.hr/hr/posjet/arheoloski-muzej-u-zagrebu/najava-grupnih-posjeta-muzej/edukativne-radionice/>, 28.1.2021.

2019. god. Iz dostupnih podataka je jasno da se provode sva tri oblika neformalnog učenja karakterističnog za muzeje – stručna vodstva, muzejske radionice i predavanja. Osim toga, Muzej organizira i razne programe u kojima se izvodi kombinacija navedenih oblika neformalnog učenja.

Stručna su vodstva u Arheološkom muzeju u Zagrebu zaista tražena te su odraz interesa posjetitelja. Radionice se također vrlo često izvode, a najpopularnije su radionice egiptološke tematike, što je donekle očekivano, s obzirom na zastupljenost egiptološke tematike u popularnoj kulturi, nasuprot ostalim temama kojima se Muzej bavi, koje u popularnoj kulturi nisu previše zastupljene. Predavanja se organiziraju znatno rjeđe od stručnih vodstava i radionica, što je očekivano, s obzirom da je organizacija predavanja najzahtjevnija i najdulje traje.

Muzej je tijekom godina imao nekoliko dobrih praksi, kojima je posjetiteljima pokazao da uvažava i njihove želje i interese, npr. izvođenjem radionica vezanih uz privremenu izložbu i nakon njezina zatvorenja, zbog velikog interesa. Međutim, iste je godine Muzej postupio i potpuno suprotno – veliki broj zainteresiranih posjetitelja odbijen je u sudjelovanju u radionicama, zbog manjka prostora. Ova je potez izuzetno loš jer se na taj način publika odbija, a ne privlači. Svim bi zainteresiranim posjetiteljima trebalo omogućiti da sudjeluju u sadržajima koje Muzej nudi, a Muzej bi prilikom kreiranja njihovog sadržaja trebao uzeti u obzir želje i interese posjetitelja. Naime, muzeji postoje upravo zbog svojih posjetitelja te bi im trebao ponuditi aktivnosti u kojima oni žele sudjelovati.

Ciljana je publika vrlo važan aspekt svakog muzejsko-edukativnog sadržaja jer o njoj ovisi način njezina provođenja. U Arheološkom muzeju u Zagrebu ciljana publika za stručna vodstva nije unaprijed i uniformno definirana, nego se mijenja ovisno o skupini kojoj se stručno vodstvo održava, tako da joj se može prilagoditi. Definirana ciljana publika muzejskih radionica gotovo su uvijek djeca. Odlično je što Muzej svojoj možda najvjernijoj publici nudi toliko sadržaja, ali nije dobro što pritom zanemaruje odraslu publiku, kojoj je iz široke stalne ponude radionica namijenjena samo jedna.

S obzirom na iznesene podatke i zapažanja, ipak je vidljivo da Arheološki muzej u Zagrebu svojim edukativnim programima zadovoljava interese različitih skupina posjetitelja. Jednim oblikom programa, naravno, nije moguće zadovoljiti sve posjetitelje, ali zato za svaku skupinu Muzej nudi neki oblik neformalnog učenja (npr. radionice su pretežno za djecu, predavanja pretežno za odrasle, a stručna su vodstva prilagodljiva situaciji). Ipak, ne bi bilo

loše kada bi unutar jednog oblika neformalnog učenja postojala ponuda edukativnog sadržaja za detaljnije profilirane skupine posjetitelja (npr. obitelji, manjinske zajednice, osobe s invaliditetom). Kako bi to bilo moguće, neophodno je da muzej upozna svoje posjetitelje i da razumije njihove interese i potrebe, a u konačnici i da ih profilira. Profilacijom posjetitelja muzej dobiva mogućnost preciznog definiranja ciljanih skupina svojih edukativnih programa, a samim time se programi mogu bolje osmisliti i prilagoditi posjetiteljima na odgovarajući način. Posjetitelj sudjelovanjem u muzejskim edukativnim programima koji su namijenjeni i prilagođeni upravo njemu dobiva dojam da je muzeju stalo do svakog pojedinog posjetitelja, što uvelike povećava šansu za ponovnim sudjelovanjem u edukativnim aktivnostima.

10. Literatura

Bauer, A. „Muzejska pedagogija“, u: *Muzeologija*, br. 17, 1975, str. 101-111.

Brajčić, M., Kovačević, S., Kuščević, D. „Learning at the Museum“, u: *Croatian Journal of Education*, Vol. 15, Sp. Ed.: No. 2, 2013, str. 159-178.

Chang, E. „Interactive Experiences and Contextual Learning in Museums“, u: *Studies in Art Education*, Vol. 47, No. 2, 2006, str. 170-186.

Cukrov, T. „Novo lice muzeja u budućnosti – korak u novo tisućljeće“, u: *Informatica museologica*, vol. 28, br. 1-4, 1997, str. 5-13.

Detling, D. „Promišljanja o muzejskoj pedagogiji i prilog istoj“, u: *Osječki zbornik*, vol. 30, br. xx, 2011, str. 335-341.

Dierking, L. D. „Contemporary Theories of Learning“, u: G. Durbin (ur.), *Developing Museum Exhibitions for Lifelong Learning*, London 1996: The Stationery Office, str. 25-30.

Dudzinska-Przesmitzki, D., Grenier, R. „Nonformal and Informal Adult Learning in Museums“, u: *Journal of Museum Education*, 33:1, 2018, str. 9-22.

Džinkić, O., Milutinović, J. „Učenje u muzeju u svjetlu konstruktivističke teorijske osnove“, u: J. Milutinović (ur.), *Zbornik Odseka za pedagogiju, Elektronski časopis*, Novi Sad 2016: Filozofski fakultet, str. 93-110.

Falk, J. H., Dierking, L. D. *Learning from Museums. Visitor Experiences and the Making of Meaning*, Walnut Creek 2000: AltaMira Press.

Falk, J. H., Dierking, L. D.; Adams, M. „Living in a Learning Society: Museums and Free-choice Learning“, u: S. Macdonald (ur.), *A Companion to Museum Studies*, Malden, Oxford 2006: Blackwell Publishing Ltd., str. 232-339.

Gorman, A. K. „Museum Education Assessment: Designing a Framework“, u: P. Villeneuve (ur.), *From periphery to center: art museum education in the 21st century*. Reston, Va 2007: National Art Education Association, str. 206-212.

Hein, G. E. *Learning in the Museum*, London, New York 1998: Routledge.

Hein, G. E. „John Dewey and Museum Education“, u: *Curator: The Museum Journal*, vol. 47, br. 4, 2004, str. 413-427.

Hein, G. E. „Museum Education“, u: S. Macdonald (ur.), *A Companion to Museum Studies*, Malden, Oxford 2006: Blackwell Publishing, str. 340-352.

Hooper-Greenhill, E. *Museums and their visitors*, London, New York 1994: Routledge.

Hooper-Greenhill, E. *The Educational Role of the Museum*, London, New York 2004: Routledge.

Hooper-Greenhill, E. *Museums and Education. Purpose, Pedagogy, Performance*, London, New York 2007: Routledge.

Izvešće o radu za 2015. godinu, Zagreb 2015: Arheološki muzej u Zagrebu.

Izvešće o radu Muzeja u 2016. godini, Zagreb 2016: Arheološki muzej u Zagrebu.

Izvešće o radu za 2017. godinu, Zagreb 2017: Arheološki muzej u Zagrebu.

Izvešće o radu za 2018. godinu, Zagreb 2018: Arheološki muzej u Zagrebu.

Izvešće o radu za 2019. godinu, Zagreb 2019: Arheološki muzej u Zagrebu.

Jelavić, Ž. „Muzej kao mjesto učenja i uloga muzejske edukacije“, u: *Puriteka. E-knjiga dana povijesti umjetnosti u Rijeci*, br. 3., 2014, str. 7-11.

Jelavić, Ž. „Etnografski muzej – mjesto učenja o kulturi“, u: *Ka novoj stalnoj postavci etnografskog muzeja*, Beograd 2016: Etnografski muzej, str. 97-108.

Kristić, V. *Muzejske radionice i razvoj višestrukih inteligencija. Diplomski rad*, Zagreb 2015: Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.

Kristić, V. „Muzejske radionice i razvoj višestrukih inteligencija“, u: *Muzeologija*, br. 54, 2017, str. 28-52.

Kuka, E. „Koncept neformalnog obrazovanja“, u: *Život i škola*, vol. LVIII, br. 27, 2012, str. 197-203.

Loewen, B. *Informalno i neformalno učenje – analiza i perspektive: esej za raspravu januar/siječanj 2011. godine*, GIZ 11, 2001.

Majanović, N. „Dr. Bauer i... muzejska pedagogija“, u: *Muzeologija*, br. 31, 1994, str. 29-33.

Miklošević, Ž. *Muzejska izložba i stvaranje značenja*, Zagreb 2015: Muzejski dokumentacijski centar.

Milutinović, J. „Učenje u muzeju“, u: *Povijest u nastavi, god. VIII (2010.), br. 2 (16)*, 2010, Zagreb: Društvo za hrvatsku povjesnicu, str. 217-229.

Simel, S. „Neformalno obrazovanje odraslih kao model obrazovanja“, u: *Andragoški glasnik*, vol. 15, br. 1, 2011, str. 47-59.

Solter, A. *Arheološki muzej u Zagrebu – život od 19. do 21. stoljeća*, Zagreb 2016: Arheološki muzej u Zagrebu.

Škarić, M. „Muzejska pedagogija u službi raznovrsnih inteligencija“, u: M. Margetić (ur.), *Zbornik radova. Relacije i korelacije, 8. skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem, 25.-27.3.2015., Muzej grada Splita*. Zagreb 2017: Hrvatsko muzejsko društvo, str. 15-26.

Taylor, E. W., Neill, A. C. „Museum Education: A Nonformal Education Perspective“, u: *The Journal of Museum Education*, Vol. 33, No. 1, 2008, str. 23-32.

Žnidar, V. „Zadaci i oblici suradnje muzeja i škola“, u: *Muzeologija*, br. 15, 1972, str. 1-135.

Muzejski dokumentacijski centar. Newsletter-10-9-2019

<https://mdc.hr/hr/mdc/publikacije/newsletter/newsletter-10-9-2019/>, 9.11.2020.

Muzejski dokumentacijski centar. Iz povijesti MDC-a

<https://mdc.hr/hr/mdc/o-nama/povijest/iz-povijesti-mdc-a/>, 10.11.2020.

Hrvatsko muzejsko društvo | Objava 15. ožujka 2015.

<http://hrmud.hr/objava-15-ozujka-2015/>, 7.5.2021.

andragogija | Hrvatska enciklopedija

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=2579>, 23.2.2020.

Pravilnik o stručnim muzejskim zvanjima i drugim zvanjima u muzejskoj djelatnosti te uvjetima i načinu njihova stjecanja

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2019_10_104_2089.html, 15.11.2020.

O Muzeju | Arheološki muzej u Zagrebu

<https://www.amz.hr/hr/muzej/o-muzeju/>, 19.1.2021.

Muzejski dokumentacijski centar. Stari brojevi

<https://www.mdc.hr/hr/mdc/publikacije/izvjesca-muzeja/stari-brojevi/>, 15.02.2021.

AMZ – Izložba 'Anamneza – povijest bolesti u antičkom svijetu' u Puli (PRESS) |
Arheologija

<https://www.arheologija.hr/?p=12170>, 17.2.2021.

Cijene ulaznica i stručnog vodstva | Arheološki muzej u Zagrebu

<https://www.amz.hr/hr/posjet/arheoloski-muzej-u-zagrebu/cijene-ulaznica-i-strucnog-vodstva/>, 17.2.2021.

Edukativne radionice za grupni posjet | Arheološki muzej u Zagrebu

<https://www.amz.hr/hr/posjet/arheoloski-muzej-u-zagrebu/najava-grupnih-posjeta-muzej/edukativne-radionice/>, 28.1.2021.

Egipatske radionice | Arheološki muzej u Zagrebu

<https://www.amz.hr/hr/posjet/arheoloski-muzej-u-zagrebu/najava-grupnih-posjeta-muzej/edukativne-radionice/egipatske-radionice/>, 18.2.2021.

Four Seasons of Czech Culture | Arheološki muzej u Zagrebu

<https://www.amz.hr/hr/dogadanja/arhiva-dogadanja/2019/four-seasons-of-czech-culture/>,
20.2.2021.

O ciklusu događanja | Arheološki muzej u Zagrebu

<https://www.amz.hr/hr/dogadanja/arhiva-dogadanja/2019/four-seasons-of-czech-culture/o-ciklusu-dogadanja>, 20.2.2021.

Popis tablica

Tablica 1. Stručna vodstva održana u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2015. godine

Tablica 2. Muzejske radionice u Arheološkom muzeju u Zagrebu izvedene tijekom 2015. godine

Tablica 3. Stručna vodstva održana u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2016. godine

Tablica 4. Muzejske radionice u Arheološkom muzeju u Zagrebu izvedene tijekom 2016. godine

Tablica 5. Stručna vodstva održana u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2017. godine

Tablica 6. Muzejske radionice u Arheološkom muzeju u Zagrebu izvedene tijekom 2017. godine

Tablica 7. Stručna vodstva održana u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2018. godine

Tablica 8. Muzejske radionice u Arheološkom muzeju u Zagrebu izvedene tijekom 2018. godine

Tablica 9. Stručna vodstva održana u Arheološkom muzeju u Zagrebu tijekom 2019. godine

Tablica 10. Muzejske radionice u Arheološkom muzeju u Zagrebu izvedene tijekom 2019. godine

Popis grafikona

Grafikon 1. Broj izvedenih oblika neformalnog učenja u Arheološkom muzeju u Zagrebu

Grafikon 2. Broj posjetitelja prema oblicima neformalnog učenja u Arheološkom muzeju u Zagrebu

Sažetak

U današnje su vrijeme muzeji sve svjesniji važnosti i značaja edukativnih aktivnosti koje organiziraju svojim posjetiteljima. U ovom su kontekstu značajni upravo oblici neformalnog učenja, kojima se ovaj rad bavi. Rad se sastoji od dva dijela. U prvom je dijelu iznesen teorijski okvir na kojem počiva muzejska pedagogija te su opisani oblici formalnog, neformalnog i informalnog učenja, s naglaskom na njihovu primjenu na učenje u muzeju. U drugom je dijelu rada kratko opisana povijest Arheološkog muzeja u Zagrebu te je iznesen pregled neformalnih oblika učenja koji su se ondje provodili od 2015. do 2019. god. Oblici neformalnog učenja provedeni u Muzeju su stručna vodstva, muzejske radionice i predavanja. Svaki od ovih oblika je posebno analiziran te su iznesene dobre i loše muzejske prakse vezane uz njih. Na kraju rada opisana je problematika (ne)definiranja ciljane publike te su izneseni argumenti prema kojima bi ona za svaki pojedini program trebala biti precizno definirana.

Ključne riječi: neformalno učenje, Arheološki muzej u Zagrebu, stručna vodstva, muzejske radionice, predavanja

Summary

Nowadays, museums are increasingly more aware of the importance and significance of the educational activities they organize for their visitors. In this context, very important are forms of nonformal learning, which this thesis is about. This thesis consists of two parts. In the first part the theoretical framework on which museum education is based is presented. The forms of formal, nonformal and informal learning are also presented, with an emphasis of learning in museums. In the second part of the thesis there is a brief overview of the history of the Archaeological Museum in Zagreb. The overview of nonformal forms of learning is also given, for the years between 2015 and 2019. The forms of nonformal learning organised in the Museum are professional guided tours, museum workshops and lectures. Each form of nonformal learning is analysed separately, and both good and bad museum practices are stated. At the end of the thesis the problem of (not) defining target audience is described, and arguments for precisely defining it for every educational programme are given.

Key words: nonformal learning, Archaeological Museum in Zagreb, professional guided tours, museum workshops, lectures